

PIELEGNIJ SWOJE MOCE

Przewodnik dla uczniów i rodziców

Część I - Wybór szkoły ponadpodstawowej
2024/2025

POWIAT
Kędzierzyńsko-Kozielski

CKZ
Centrum Kształcenia
Zawodowego
w Kędzierzynie-Koźlu

Spis treści

Kariera – jeszcze planujemy czy już zarządzamy, czyli o tym, co powinni wiedzieć uczniowie i ich rodzice	3
Rozdział I. O czym rodzice powinni pamiętać wspierając swoje dziecko w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych (wybrane wskazówki z literatury przedmiotu)	13
Wybór szkoły i/lub zawodu – jednorazowa decyzja czy proces?	13
Jak realnie pomóc w wyborze szkoły?	14
Jak może wyglądać wspólne podejmowanie decyzji?	19
Jak sobie radzić ze zmianą?	21
Uwaga na pułapki	23
Rozdział II. Szkolny elementarz, czyli co powinniśmy (my uczniowie i my rodzice) wiedzieć o szkołach przed podjęciem decyzji	23
Jakie szkoły mogę wybrać?	23
Dla kogo liceum ogólnokształcące?	24
W jakich szkołach mam szansę zdobycia zawodu?	24
Kształcenie ogólne w szkołach	24
Zasady w kształceniu zawodowym, czyli budowanie z klocków	25
Egzamin maturalny w szkołach – po co jest przeprowadzany i co jest na nim sprawdzane?	29
Typy szkół ponadpodstawowych (tabela porównawcza)	31

Kariera – jeszcze planujemy czy już zarządzamy, czyli o tym, co powinni wiedzieć uczniowie i ich rodzice

Planowanie kariery postrzegane jest dziś nie jako jednorazowy wybór zawodu na całe życie, a pewien projekt, który w przeciągu życia podlega wielokrotnym korektom. W dzisiejszym świecie rozwoju zawodowego nie osiąga się tylko gromadząc wiedzę i stosując ją w praktyce. Doradzając naszym dzieciom, uczniom, musimy dziś bardziej niż kiedykolwiek wcześniej pamiętać, że rozwój zawodowy determinowany jest obecnie także umiejętnością szybkiego reagowania na otaczające nas zmiany. Współczesne doradztwo wymaga zatem nie tylko przekazywania młodym ludziom wiedzy niezbędnej do podejmowania decyzji dotyczących wyboru przyszłej szkoły czy ścieżki edukacyjno-zawodowej, ale także kształtowania kompetencji kluczowych dla całościowego rozwoju (zawodowego i osobistego). W doradztwie zawodowym coraz częściej mówimy zatem nie tylko o planowaniu kariery, ale także o konieczności ciągłego nią zarządzania.

Z czym mierzą się dziś młodzi ludzie, czyli po co komu to doradztwo w szkołach?

"Jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana" Heraklit z Efezu

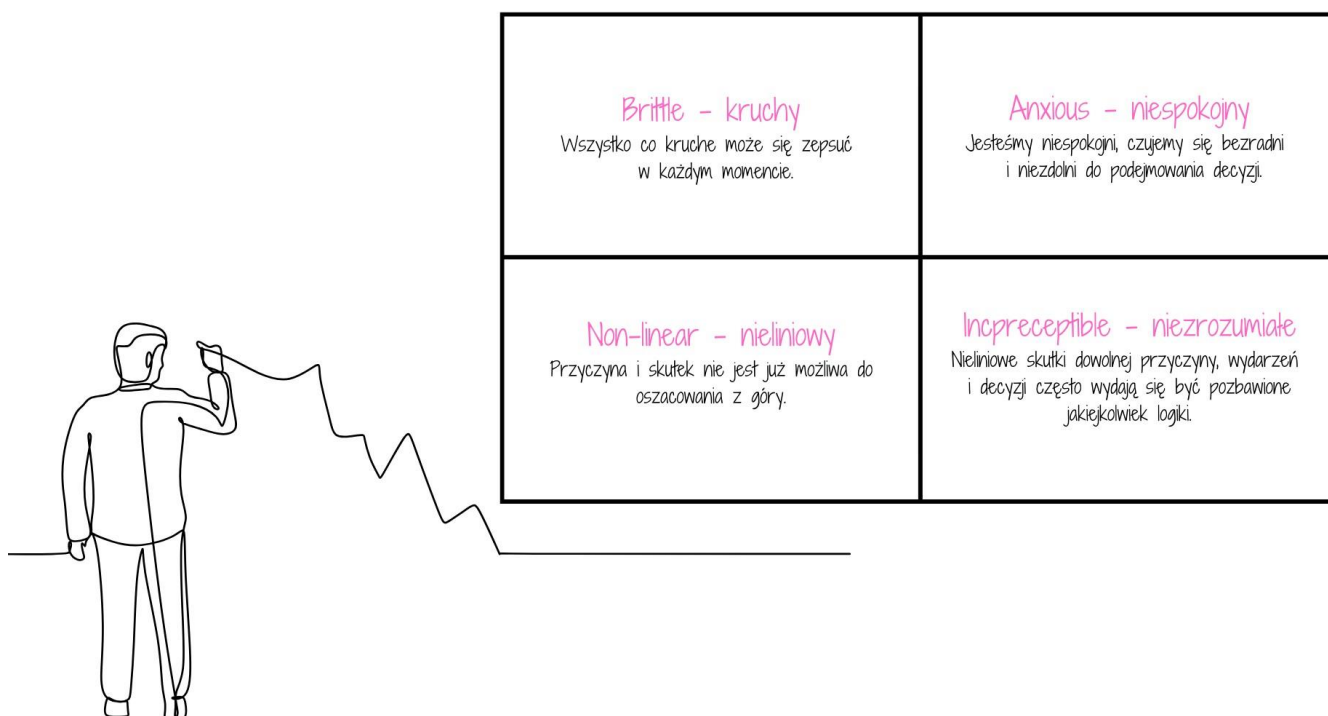
Próbując definiować współczesny rynek pracy posługujemy się w doradztwie zawodowym terminem świata VUCA – określającym rzeczywistość zmienną, niepewną, wieloznaczną i złożoną. Ciągłe zmieniający się rynek pracy, na którym coraz trudniej jest przewidzieć jakie zawody i kwalifikacje będą poszukiwane, w jakich będzie można znaleźć w przyszłości zatrudnienie, zwiększają trudność młodych ludzi z podejmowaniem decyzji oraz ich zagubienie. Sytuację komplikują także systematyczne zmiany w systemie oświaty, które dodatkowo utrudniają orientację w zakresie dostępnych ścieżek kształcenia i powodują, że rodzicom coraz trudniej jest służyć dzieciom własną wiedzą i doświadczeniem.

<p>Volatility (zmienność)</p> <p>Fakt i możliwość wystąpienia zmiany jest znana, ale nie wiadomo jak może ona wyglądać lub brak jest zasobów, żeby się do niej przygotować.</p>	<p>Uncertainty (niepewność)</p> <p>Zmiany są nieoczekiwane tak samo, jak czas ich trwania. Mogą dotyczyć wszystkiego.</p>
<p>Ambiguity (wieloznaczność)</p> <p>Związki przyczynowo-skutkowe są niejasne. Brakuje wcześniejszych doświadczeń, na których można się oprzeć. Nie wiadomo, czego nie wiadomo.</p>	<p>Complexity (złożoność)</p> <p>Sytuacja składa się z wielu połączonych elementów i zmiennych. Część informacji może być przewidywalna, ale ich ilość lub złożoność może być ciężka do ogarnięcia.</p>

Grafika własna; źródło: <https://mindfulnessinside.pl/trening-mindfulness-vuca/>

W Polsce funkcjonują również pojęcia: **SPAM** (szybkozmienność, płynność, arcyzłożoność, mętność), którego autorem jest Wiesław Grabowski oraz **plynna nowoczesność** — autorstwa Zygmunta Baumana. Wszystko to światy nieustannych zmian, z którymi w życiu zawodowym przyjdzie się nam wszystkim (naszym uczniom również) wielokrotnie zmierzyć. Na popularności zyskuje także stosunkowo młody akronim świata **(do) B.A.N.I** (kruchy, niespokojny, nieliniowy i niezrozumiały autorstwa Jamais Cascio)

Grafika własna; źródło: <https://zmiana.edu.pl/vuca-jest-juz-do-bani-czyli-w-poszukiwaniu-odpowiedzi/>

Niezależnie od przyjętej wizji dzisiejszego świata, ze wszystkich tych analiz płynie niezaprzeczalnie jeden wspólny wniosek. Warto oswoić się z myślą, że żyjemy w świecie ciągłych zmian. W takiej rzeczywistości liczy się zwinność — **wyznaczanie kierunku i dopasowanie działań do zmieniających się warunków — nie zaś kurczowe trzymanie się raz określonego planu.** Zasada ta dotyczy także wyborów edukacyjno-zawodowych większości z nas, a zatem również naszych dzieci.

Z roku na rok coraz bardziej widoczne stają się także odchodzenie od tradycyjnego rozumienia terminów zawód i praca, w kierunku systemu portfolio i teczek pełnych zróżnicowanych zbiorów kompetencji i kwalifikacji pracowników łatwo zmieniających zatrudnienie. Bezsporna wydaje się zatem dziś konieczność odejścia od oferowania pomocy i wsparcia doradczego rozumianego jedynie jako pomoc w wyborze zawodu tu i teraz, w kierunku perspektywy całościowego poradnictwa i planowania kariery. Wymaga to od osób wspierających, umiejętności **wyposażenia młodych ludzi przede wszystkim w zdolność ciągłej redefinicji własnych zasobów (w odniesieniu do szans i zagrożeń), w przebiegu całego życia zawodowego.**

Co bardzo często w swoich wystąpieniach podkreśla prof. Małgorzata Rosalska, **najważniejszą kompetencją, jaką muszą w sobie wykształcić młodzi ludzie, jest dziś umiejętność przystosowania do zmian, rozwijania w sobie cech i kompetencji nazywanych w doradztwie „zatrudnialnością”, a także rozwijanie kompetencji bazowych, transferowalnych, pozwalających na elastyczne zarządzanie swoją karierą** (zmianę pracy, reprojektowanie kariery, obudowywanie jej nowymi kompetencjami lub kwalifikacjami). Dokładnie takie same wnioski płyną z wielu raportów i analiz rynku pracy. Rosnącą rolę kompetencji przyszłości niezwykle pożądanym w najbliższych latach na rynku pracy dostrzegło m.in. Światowe Forum Ekonomiczne, które w swoim kolejnym już raporcie The Future of Jobs - Report 2023 (Przyszłość pracy - raport 2023) wśród najbardziej pożądanym wymienia: analityczne i kreatywne myślenie, odporność, elastyczność, zwinność, motywację i samoświadomość, ciekawość i zdolność uczenia się przez całe życie, umiejętność korzystania z technologii, niezawodność i uważność na szczegóły, empatię i aktywne słuchanie, przywództwo i społeczny wpływ oraz kontrolę jakości. Z kolei ManpowerGroup w swoim raporcie Niedobór talentów 2023 przekonuje, że w obliczu przyspieszającej rewolucji technologicznej pracodawcy chcą pozyskiwać pracowników dysponujących zarówno zaawansowanymi umiejętnościami (najtrudniejsze do znalezienia są wśród kandydatów umiejętności z obszaru IT i analizy danych, sprzedaży i marketingu, techniczne, obsługi klienta oraz logistyki i operacji), jak i rozwiniętymi kompetencjami miękkimi, wśród których wskazuje się m.in. na: odporność na stres i umiejętność adaptacji, zdolność analizy i krytycznego myślenia, aktywne uczenie i wnikliwość, pracę w zespole oraz umiejętność rozwiązywania problemów. Biorąc pod uwagę postęp technologii i tempo zmian, bezspornie spodziewać się jednocześnie należy, że nabywane kwalifikacje wymagać będą ciągłej nowelizacji i modernizacji, dlatego też trzeba będzie stale się dokształcać. W perspektywie przebiegu życia już dziś podnosi się zatem znaczenie edukacji **pozaformalnej** (każdego rodzaju świadomie zorganizowana działalność edukacyjna, która ma miejsce poza nauczaniem formalnym, są to np.: warsztaty, kursy, szkolenia) i **nieformalnej** (inaczej uczenie się incydentalne, które

odbywa się na ogół nieświadomie, w ciągu całego życia jednostki), jako równie znaczących form uczenia się, co edukacja formalna (tzw. szkolna).

Młodzi ludzie będąc w fazie poszukiwania własnej tożsamości, mierząc się m.in. ze: zmianami fizycznymi, dojrzewaniem płciowym, zmianami psychicznymi, poszukiwaniem własnej hierarchii wartości, wzmożoną emocjonalnością, buntem przeciwko rzeczywistości, szukaniem sensu i celów, często także poczuciem osamotnienia i zagubienia, **muszą w bardzo nieprzejrzystym i nieprzewidywalnym świecie dokonywać bardzo trudnych i obciążonych dużym ryzykiem wyborów. Czy poradzą sobie bez pomocy rodziców, nauczycieli, wychowawców, doradców zawodowych?**

Tylko w odniesieniu do zasygnalizowanych powyżej zagadnień, jak na dłoni widać, że nowe wymagania rynku pracy niosą za sobą potrzebę większej niż dotychczas elastyczności młodych ludzi. Jednocześnie rzeczywistość wymaga od rodziców, nauczycieli i wychowawców możliwie najpełniejszego wsparcia uczniów w procesie podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych już dziś oraz wykształcenia w nich umiejętności ciągłego planowania i zarządzania swoją karierą w przyszłości.

Pozostaje zatem pytanie, jak planować rozwój zawodowy, aby był on zgodny z osobistym potencjałem, a jednocześnie nie pozostawał oderwany od potrzeb rynku? Pomocą mogą stać się tu publikacje i materiały Ośrodka Rozwoju Edukacji dotyczące problematyki poradnictwa zawodowego, wśród których znajdują Państwo pozycje nie tylko dla uczniów, ale także poradniki dla rodziców i wychowawców. Polecam tu szczególnie publikacje doradcze właśnie prof. Małgorzaty Rosalskiej. Znajdziecie je Państwo na stronach www.doradztwo.ore.edu.pl/materialy

Zachęcam także do korzystania z oferty doradczej szkół, które zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym realizują zadania z zakresu doradztwa zawodowego oraz świadczą pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizując dla uczniów zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej. Często również rodzice zapraszani są do udziału w spotkaniach, których przedmiotem jest właśnie problematyka wspierania uczniów w planowaniu swojej przyszłości zawodowej oraz informacje dotyczące aktualnej oferty lokalnych szkół ponadpodstawowych. Warto wśród codziennych obowiązków znaleźć czas na udział w tych inicjatywach, bowiem jak wskazują ogólnopolskie i nasze lokalne badania, to właśnie rodzice są głównymi doradcami młodych ludzi zmagających się z podjęciem nierzadko jednej z pierwszych ważnych życiowych decyzji. W naszym zabieganym świecie często informacje przekazywane są Państwu, podobnie jak ten przewodnik, także drogą elektroniczną – warto skorzystać i z tych materiałów.

Trudność z podjęciem decyzji edukacyjno-zawodowych polega także na tym, że trzeba wybiec myślą daleko naprzód i odpowiedzieć sobie na pytania co się chce dalej w życiu robić i kim zostać, a potem wracając do teraźniejszości, już tu i teraz postanowić do jakiej pójść szkoły, która najlepiej przygotowuje nas do osiągnięcia zawodowych celów i pozwoli na realizację zaplanowanej ścieżki własnej kariery. Decyzja ta jest niełatwa i dlatego powinna być przemyślana oraz oparta na solidnych podstawach. Warto uwzględnić tu kilka bardzo istotnych czynników, które w poradnictwie zawodowym zwykło się nazywać czynnikami trafnego wyboru zawodu.

WIEDZA O RYNKACH: EDUKACYJNYM I PRACY

system szkolny (typy szkół) / oferta edukacyjna szkół
ścieżki edukacyjne / przebieg kształcenia
możliwości uzupełniania / podnoszenia kwalifikacji
popyt na zawody / zawody przyszłości
trendy / zmiany na rynku pracy
warunki i zasady rekrutacji
dodatkowe informacje o szkołach

WIEDZA O ZAWODACH

informacja o zawodach tj. np.:
predyspozycje wymagane w zawodzie
i określone przeciwwskazania zdrowotne,
charakterystyczne czynności zawodowe, środowisko,
warunki, czas pracy,
średnie wynagrodzenia itp.
możliwości rozwoju

WIEDZA O SOBIE

zainteresowania
umiejętności
zdolności / uzdolnienia
osobowość / temperament
postawy i przekonania / aspiracje
stan zdrowia i możliwości intelektualne
preferowane wartości

Oczywiście często na decyzje edukacyjno-zawodowe wpływ mają także inne czynniki, które jednak trudno zaliczyć wprost do wpływających na trafność podejmowanych wyborów tj. np.: moda na określone profesje, aspiracje zawodowe ucznia i jego rodziny, tradycje rodzinne, wpływ grupy rówieśniczej czy miejsce zamieszkania. Niektóre z tych czynników zależą od nas, na inne zupełnie nie mamy wpływu. Warto więc w tym miejscu zastanowić się również nad tym, na co mamy wpływ, co możemy wykorzystać, zmienić, nad czym popracować a co przyjąć musimy z całym dobrodziejstwem inwentarza, jako zupełnie od nas niezależne.

Porównanie zdobytych informacji ze swoim potencjałem z pewnością ułatwi odpowiedź na pytanie, co dalej po ukończeniu szkoły? Pamiętajmy jednak, że właściwy wybór wart jest czasu i wysiłku, bowiem zwiększa nasze szanse na uniknięcie zniechęcenia i niezadowolenia związanych z pracą w zawodzie, który zwyczajnie do nas *nie pasuje*.

Jak zacząć poszukiwania? Warto tu przyjrzeć się proponowanemu przez prof. Małgorzatę Rosalską modeli trzech zbiorów¹:

- **Pierwszy zbiór nazywa się CHCĘ.** Tutaj mieszczą się zainteresowania, aspiracje, marzenia, plany, które młodzi ludzie powinni rozpoznać i nazwać – im więcej wskażą tu zawodów i kierunków, tym lepiej. Chodzi o to, aby zobaczyli, co im smakuje. To jest pierwszy zbiór i jest on najczęściej uświadomiony – młodzi ludzie zwykle mają jakieś wyobrażenia na temat swojej przyszłości.
- Jak już mamy to ustalone, wtedy konfrontujemy się z **drugim zbiorem, czyli MOGĘ.** To, że wybrałem zawód nie znaczy, że mam ku temu zasoby: uzdolnienia, predyspozycje, zdrowie, odpowiednią sytuację rodzinną (np. uczeń myślący o pracy architekta powinien posiadać inteligencję wizualno-przestrzenną a marzący o karierze prawnika inteligencję logiczno-słowną.) Sprawdzamy tu zatem relację między aspiracjami a predyspozycjami. Nie da się tego jednak zrobić, bez zdobycia przynajmniej podstawowej wiedzy dotyczącej wymagań konkretnych profesji i rynku pracy. Wiedzy opartej na faktach, nie zaś stereotypach, często nieprawdziwych przekonaniach czy obiegowych opiniach. **Tu znajduje się ogromne pole do działania dla rodziców, by wesprzeć dziecko w tych poszukiwaniach i analizie zdobywanych informacji.**
- **Trzeci zbiór to RYNEK PRACY.** Można wybrać kierunek zgodny z zainteresowaniami, można mieć ku temu predyspozycje, ale zanim podejmie się decyzję, warto zorientować się, jak wygląda zapotrzebowanie na tego typu specjalistów.

Zestawienie tych trzech zbiorów jest bardzo ważne, bowiem daje szansę na podjęcie racjonalnej decyzji na temat najbliższej przyszłości zawodowej. Pamiętać należy jednak, że prawdopodobnie jeszcze nie raz w życiu trzeba nam będzie przyjrzeć się im ponownie.

¹ Prof. Małgorzata Rosalska. Pomagamy zmieniać marzenia w cele; <https://uniwersyteckie.pl/zycie/prof-malgorzata-rosalska-pomagamy-zmieniac-marzenia-w-cele> (dostęp 04.01.2022)

Wstępne decyzje edukacyjno-zawodowe podejmowane są przez młodych ludzi bardzo wcześnie. Błędna ocena swoich predyspozycji zawodowych, której towarzyszy brak rzetelnej wiedzy o systemie szkolnictwa na poziomie ponadpodstawowym oraz elementarnych przynajmniej informacji zawodowych, prowadzić może do podejmowania przez młodych ludzi nietrafnych decyzji o wyborze dalszego kierunku kształcenia czy zawodu. W konsekwencji takich przypadkowych wyborów młodzież nadal zbyt często doświadcza poczucia frustracji i rozczarowania zarówno w szkole, jak i po jej ukończeniu.

Warto dokładnie zapoznać się z ofertą edukacyjną szkół, która obejmuje przecież nie tylko propozycje zawodów czy rozszerzeń. Szkoły oferują niezliczone możliwości rozwijania pasji, zainteresowań czy nabywania nowych kompetencji, oferując uczniom udział w różnych kołach zainteresowań, zajęciach dodatkowych, projektach i wymianach międzynarodowych, grupach wolontariackich, konkursach czy olimpiadach przedmiotowych oraz wielu innych ciekawych i budujących doświadczenia przedsięwzięciach. Warto zaglądać na strony internetowe szkół, gdzie zamieszczane są bieżące informacje z życia szkolnych społeczności, z których wiele może okazać się bardzo przydatnych pod kątem podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych. Udostępniamy więc w naszym przewodniku adresy internetowe powiatowych szkół zachęcając jednocześnie do ich odwiedzenia (w części II).

Bogatym źródłem informacji o szkołach okazuje się być również udział w dniach otwartych, lekcjach pokazowych, warsztatach czy targach, bowiem wydarzeniom tym towarzyszy często możliwość skonfrontowania swoich wyobrażeń z rzeczywistością konkretnej szkoły poprzez żywy kontakt z nauczycielami, możliwość rozmowy z uczniami czy nawet poznanie atmosfery panującej w placówce. Warto zatem śledzić także profile szkół w mediach społecznościowych, by nie przegapić ciekawych i cennych wydarzeń ułatwiających poznanie przyszłej placówki i podjęcie decyzji. Jednak do działań ukierunkowanych na zdobywanie informacji niezbędnych do podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych warto się dobrze przygotować. Jak? Koniecznie trzeba zastanowić się wcześniej, jakich informacji potrzebujemy, jaka wiedza jest nam niezbędna do podjęcia decyzji, o co chcemy i powinniśmy zapytać doradców zawodowych, nauczycieli i uczniów uczestnicząc w takich inicjatywach.

Często szkoły dystrybuują także różne materiały informacyjne w postaci folderów czy ulotek promocyjnych ze swoją ofertą edukacyjną – warto się w nie zaopatrzyć. Są źródłem pozwalającym na zdobycie bardzo aktualnej wiedzy o codzienności szkół.

JAK POMÓC SVOJEMU DZIECKU W PLANOWANIU KARIERY?

Pomóżmy dzieciom w określeniu ich osobistego potencjału zawodowego (rozmawiamy o zainteresowaniach, zdolnościach, preferowanych wartościach, cechach osobowych, stosunku do przedmiotów szkolnych, możliwościach intelektualnych, ograniczeniach zdrowotnych itp. – jesteśmy przecież najlepszymi ekspertami od swoich dzieci bo obserwujemy je ze szczególną uwagą od dnia narodzin).

Dowiedzmy się jakimi zawodami i interesują się nasze dzieci, wspieramy w poszukiwaniu i analizowaniu zasobów informacji zawodowej

Pozyskajmy informacje na temat umiejętności i kwalifikacji wymaganych w danym zawodzie i pomóżmy dzieciom skonfrontować je z informacjami o sobie, które już posiadają

Zbierzmy informacje na temat możliwych ścieżek kształcenia w wybranych zawodach i ofercie edukacyjnej szkół w powiecie, regionie.

Przeanalizujmy wraz z dzieckiem sytuację na rynku pracy.

Wspieramy w planowaniu przyszłości, formułowaniu celów.

Warto zaangażować się w podejmowanie niełatwych dla dziecka decyzji dotyczących przyszłości zawodowej poprzez rozmowy, wspólne poszukiwanie informacji oraz ich analizowanie. **Rola rodzica jest tu nie do przecenienia.**

Wiedza z zakresu organizacji kształcenia zawodowego, systemu zdobywania kwalifikacji w zawodach, sytuacji na rynku pracy, czy ogólna znajomość branż zawodowych i specyfiki kształcenia w odpowiadających im zawodach, a także świadomość dostępności i znaczenia kształcenia ustawicznego jest niezbędna i wpływa bezpośrednio na trafność podejmowanych decyzji edukacyjno-zawodowych młodych ludzi. Posiadanie takich informacji przez uczniów, jak i osoby wspierające proces podejmowania decyzji, w perspektywie zwiększa trafność dokonywanych wyborów, a tym samym także szanse młodych ludzi na płynne wejście na rynek pracy.

Wiele badań potwierdza, że mimo przeogromnego bogactwa świata zawodów, większość młodych ludzi dysponuje wyobrażeniem o niewielkim odsetku możliwych profesji czy specjalności i do nich zawężyła swoje przyszłe wybory. Jednym z takich badań jest *Praca marzeń? Aspiracje zawodowe nastolatków i przyszłość rynku pracy Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), który analizuje i porównuje oczekiwania 15-latków z całego świata wobec przyszłej kariery zawodowej. Ponad 50 proc. piętnastolatków na świecie oczekuje, że będzie pracować w zawodach, które znajdują się na liście 10 najpopularniejszych profesji w ich kraju. W porównaniu z rokiem 2000, odsetek ten wzrósł zarówno w przypadku chłopców, jak i dziewcząt. Oznacza to, że dzisiejsze wybory uczniów są mniej zróżnicowane niż dwie dekady wcześniej. To zaskakujące wyniki biorąc pod uwagę fakt, że mamy dziś dużo łatwiejszy dostęp do wiedzy o różnorodnych możliwościach zawodowych.*² Takie dane potwierdzają nasze codzienne obserwacje, że ciągle jeszcze wiedza dotycząca możliwości rynku pracy i jego przemian dokonujących się na naszych oczach jest wśród młodych ludzi dalece niewystarczająca do rzeczywistego i świadomego planowania swojej kariery. Podobnie rzecz ma się w odniesieniu do znajomości bogactwa świata zawodów i specjalności. Warto tutaj podkreślić, iż obok wielu innych równie ważnych, jednym z płynących ze wspomnianego powyżej badania wniosków jest ten, że **„udział w aktywnościach doradczych wpływa pozytywnie na motywację do nauki oraz poszerzenie horyzontów zawodowych. Młodzież, która spotkała się chociaż raz z doradcą zawodowym, uczestniczyła w targach pracy, miała okazję obserwować z bliska czyjąś pracę lub odbyła praktykę zawodową, rzadziej ograniczała wybór do 10 najbardziej popularnych zawodów.**”³ Sytuację utrudnia także niski wiek młodych ludzi stojących w obliczu decyzji edukacyjno-zawodowych. **Raz jeszcze podkreślę, że wspierająca rola rodziców, Państwa właśnie, jest więc bezcenna.**

Niezmiennie bardzo ważnym czynnikiem warunkującym podejmowanie trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych jest także stan zdrowia. Wykluczenie przeciwwskazań do wykonywania zawodu pozwala na uniknięcie nieprawidłowego wyboru ścieżki kształcenia i w konsekwencji rozczarowania spowodowanego utratą wielu cennych lat poświęconych na zdobycie kwalifikacji w źle wybranym zawodzie. Pamiętać tutaj należy, że zgodnie z przepisami oświatowymi do klas I szkół ponadpodstawowych prowadzących kształcenie zawodowe (technika i szkoły branżowe) przyjmuje się kandydatów, którzy posiadają zaświadczenie lekarskie zawierające orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia praktycznej nauki zawodu, wydane zgodnie z przepisami w sprawie badań lekarskich kandydatów do szkół. Zaświadczenia takie wydawane są przez lekarzy medycyny pracy i dostarczane przez kandydatów do szkół w trakcie procesu rekrutacji. W przypadkach niektórych zawodów, wymagane mogą być także dodatkowo zaświadczenia, w tym także te wydane przez lekarzy innych specjalności. Dla przykładu, w niektórych zawodach podstawa programowa przewiduje uzyskanie umiejętności kierowania pojazdem silnikowym, w związku z tym kandydat do kształcenia w takim zawodzie, będzie zobowiązany posiadać orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami wydane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Możliwe będzie także, w zawodach w których jest to niezbędne, przygotowanie uczniów do uzyskania prawa jazdy kategorii C lub C+E. Kandydaci do kształcenia w tych zawodach będą więc z kolei zobowiązani przedstawić orzeczenie psychologiczne o braku przeciwwskazań psychologicznych do kierowania pojazdem. Zdarza się również, iż w postępowaniu rekrutacyjnym do szkół lub oddziałów, w których od uczniów wymagane są szczególne indywidualne predyspozycje, szkoły organizują dodatkowe sprawdziany tj. testy sprawności a tym samym możliwa jest także konieczność złożenia dodatkowych zaświadczeń lekarskich. Skierowania na te badania, w przebiegu procesu rekrutacji, wydają kandydatom szkoły ponadpodstawowe.

Dodatkowo uczniowie, którzy chcą rozpocząć kształcenie w szkołach branżowych I stopnia jako pracownicy młodociani, czyli zatrudnieni na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu, mogą być zatrudniani tylko zgodnie z regulacjami kodeksu pracy. **Ten z kolei stanowi, że z osobą niemającą 15 lat, umowę taką zawrzeć można tylko, jeśli ukończy ona 15 lat w roku kalendarzowym, w którym umowa jest zawierana. Jeśli natomiast osoba chcąca zawrzeć taką umowę jest jeszcze młodsza, może to zrobić tylko pod warunkiem wyrażenia na to zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna prawnego oraz uzyskania pozytywnej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej (niezbędnej do jej zawarcia).** Dotyczy to zatem uczniów, którzy rozpoczęli kształcenie w wieku sześciu lat. Warto więc zawczasu skontaktować się z poradnią, bowiem ze względu dużą liczbę osób obejmowanych wsparciem przez te placówki, uzyskanie takiej opinii może być związane z wydłużonym czasem oczekiwania.

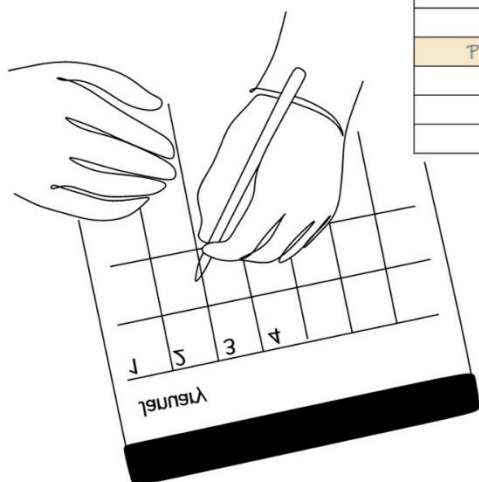
Kryteria i zasady rekrutacji do szkół ponadpodstawowych powiatu na rok szkolny 2022/2024 regulowane będą **Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 18 listopada 2022 roku w sprawie przeprowadzania postępowania**

²Klaudia Stano, Plany zawodowe młodzieży - gdzie będą pracować dzisiejsi 15-latkowie? (<https://mapakarier.org/blog/article/28/plany-zawodowe-młodzieży-gdzie-beda-pracowac-dzisiejsi-15latkowie>, dostęp 18.11.2020).

³ tamże

rekrutacyjnego oraz postępowania uzupełniającego do publicznych przedszkoli, szkół, placówek i centrów (Dz.U.2022 poz.2431), które określa m.in. sposób przeliczania na punkty poszczególnych kryteriów rekrutacyjnych przewidzianych ustawą Prawo oświatowe.

Tradycyjnie już w naszym powiecie postępowania te prowadzone będą w systemie rekrutacji elektronicznej. Za weryfikację wniosków i ostateczne wyniki postępowania rekrutacyjnego w każdej szkole odpowiadać będzie komisja rekrutacyjna powołana przez dyrektora danej placówki.

KRYTERIA REKRUTACJI	MAKSYMALNA ILOŚĆ PUNKTÓW ¹
Punkty za świadectwo	100 pkt
Aktywność na rzecz innych ludzi	3 pkt
Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej z wyróżnieniem	7 pkt
Szczególne osiągnięcia	18 pkt
Ocena z języka polskiego (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z matematyki (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z I przedmiotu (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z II przedmiotu (za ocenę celującą)	18 pkt
Punkty za egzamin ósmoklasisty (za ocenę celującą)	100 pkt
Wynik z języka polskiego	100% x 0,35 = 35 pkt
Wynik z matematyki	100% x 0,35 = 35 pkt
Wynik z języka obcego nowożytnego	100% x 0,30 = 30 pkt

[1] Za ocenę wyrażoną w stopniu:

- 1) celującym przyznaje się po 18 punktów;
- 2) bardzo dobrym – przyznaje się po 17 punktów;
- 3) dobrym – przyznaje się po 14 punktów;
- 4) dostatecznym – przyznaje się po 8 punktów;
- 5) dopuszczającym – przyznaje się po 2 punkty

Terminy obowiązujące w rekrutacji do szkół ponadpodstawowych na rok szkolny 2024/2025 (terminy postępowania oraz składania dokumentów do poszczególnych typów szkół) przekazane zostaną uczniom bezpośrednio po ich publikacji. Zgodnie z prawem oświatowym kuratorzy oświaty na ich publikację mają czas do końca stycznia 2024 roku. Jak zawsze znaleźć je będzie można na stronach właściwych terytorialnie kuratoriów oświaty, szkół ponadpodstawowych prowadzących nabory, a także na naszej centrowej stronie w zakładce doradczej. Warto tu pamiętać, że mogą występować różnice w terminach między poszczególnymi województwami (istotne dla aplikujących jednocześnie do szkół z różnych województw). Z kolei dyrektorzy szkół do końca lutego określają przedmioty, z których oceny na świadectwie ukończenia szkoły będą brane pod uwagę w rekrutacji do konkretnych szkół i oddziałów.

Dodatkowe informacje o szkołach, kierunkach kształcenia i zawodach wraz z przyjętymi przez szkoły regulaminami rekrutacji pojawiają się na stronach internetowych poszczególnych szkół. Mogą występować pewne uregulowania szczegółowe i różne rozwiązania podane przez konkretną placówkę, warto więc sprawdzić informacje dotyczące wymagań rekrutacyjnych przyjęte bezpośrednio w konkretnej szkole. **Warto także pamiętać, że rekrutacja rządzi się swoistym kalendarzem a informacje zamieszczane na stronach internetowych szkół ponadpodstawowych są corocznie w okolicach marca aktualizowane, zatem wiadomości, które znajdziecie tam w grudniu czy styczniu, zazwyczaj dotyczą jeszcze oferty i zasad rekrutacji z ubiegłego roku. Warto o tym pamiętać, zwłaszcza, że w rekrutacji 2024/2025 oferta edukacyjna szkół będzie się znacząco różnić od tej z lat ubiegłych (około 75% mniej absolwentów klas VIII w stosunku do ubiegłych lat).**

Starosta Powiatu Kędzierzyńsko-Kozielskiego już we wrześniu 2023 roku wystosował do uczniów klas VIII i ich rodziców stosowny list uprzedzając o konieczności dostosowania oferty szkół ponadpodstawowych powiatu do okoliczności będących efektem reformy sześciolatków w szkołach i planowanych rozwiązaniach. List przekazany został do wszystkich szkół podstawowych z terenu powiatu i za ich pośrednictwem trafić miał w Państwa ręce. Znajdziecie go Państwo także na stronach www.ckzkk.pl/informator

W naszym powiecie rekrutacja prowadzona będzie tradycyjnie już za pośrednictwem systemu elektronicznej rekrutacji firmy VULCAN, która co roku przygotowuje pełną instrukcję obsługi systemu w formie pliku pdf do pobrania (będzie dostępna na stronie rekrutacji) oraz szkolenie z jego obsługi - w postaci webinaru. Uczniowie w odpowiednim czasie otrzymają informację o dostępności tych zasobów. Kilka ogólnych uwag można jednak poczynić już teraz. Istotne,

by tworząc w systemie rekrutacyjnym swoje listy preferencji, uczniowie nie ograniczali się tylko do jednego oddziału w jednej szkole. Dodatkowe opcje na liście umożliwią przydzielenie kandydata w rekrutacji do kolejnego oddziału, w sytuacji, gdy coś pójdzie nie tak (np. zbyt mało punktów czy brak wystarczającej liczby chętnych do pierwszego oddziału z naszej listy preferencji). Więcej możliwości na liście to szansa, by nawet w nietypowej sytuacji, zakończyć rekrutację w terminie głównym z sukcesem. Oczywiście dla uczniów, którzy nie zostali nigdzie zakwalifikowani w tzw. pierwszej rekrutacji, prowadzona jest jeszcze rekrutacja uzupełniająca, jednak tu nabór prowadzony jest już tylko do tych oddziałów, w których zostały jeszcze wolne miejsca. Mogą to to być zatem propozycje zupełnie odmienne od tych wymarzonych. Kolejność oddziałów na liście ma oczywiście ogromne znaczenie. Jeśli bowiem z jakiegoś powodu oddział pierwszy staje się dla ucznia nieosiągalny, system stara się automatycznie przydzielić go do kolejnego z listy (druga preferencja, staje się pierwszą itd.). W procesie rekrutacji uczeń zostaje więc przydzielony do pierwszego możliwego oddziału ze swojej listy preferencji. Warto o tym pamiętać.

Zgodnie z prawem oświatowym, jeśli oczywiście organ prowadzący nie zdecyduje inaczej, za pośrednictwem systemu podanie o przyjęcie można złożyć maksymalnie do trzech szkół, ale w każdej z nich możliwe jest wybranie więcej niż jednego oddziału. Warto wiedzieć także, że w zależności od regionu, liczba szkół, do których mogą aplikować uczniowie może się różnić (od 3 szkół do nieograniczonej liczby – decyduje organ prowadzący). Co więcej szkoły w kraju korzystają z różnych systemów rekrutacyjnych a część dalej prowadzi rekrutacje w tzw. formie tradycyjnej. Uczniowie, którzy z różnych powodów wybierają szkoły spoza powiatu, muszą o tym pamiętać i sprawdzić, jak zorganizowany jest proces naboru w danym regionie, czy konkretnej szkole.

Od wielu lat ministerstwo właściwe do spraw oświaty i wychowania podejmuje działania ukierunkowane na promocję i upowszechnianie kształcenia zawodowego oraz kreowanie wśród uczniów i rodziców świadomości, iż szkoły kształcące w zawodach nie powinny być postrzegane jako placówki drugiej kategorii, bowiem stanowią równorzędną alternatywę dla szkół ogólnokształcących. Celem ogólnopolskich inicjatyw edukacyjnych jest także upowszechnianie doradztwa zawodowego oraz podniesienie jakości usług świadczonych w tym zakresie w środowisku szkolnym, do którego przybliżyć ma m.in. ułatwienie dostępu uczniom, rodzicom i nauczycielom do informacji z rynku pracy, informacji zawodoznawczych czy bezpłatnych narzędzi pomagających w określaniu swojego potencjału zawodowego. Bogate i bardzo zróżnicowane materiały z tego obszaru, z których każdy zainteresowany na pewno wybierze coś dla siebie znaleźć można m.in. na (ctrl + kliknięcie śledzi łączy):

- <https://mapakarier.org/> (interaktywna i darmowa baza informacji o ścieżkach kariery i rynku pracy; szczegółowe opisy ponad 700 zawodów);
- <https://szkolnictwo.ibe.edu.pl/> (kompas szkolnictwa branżowego zawierający m.in. opisy ponad 200 zawodów szkolnych, prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodzie, wykaz szkół kształcących w wybranej profesji);
- <https://zpe.gov.pl/> (zakładka doradztwo zawodowe / klasy VII i VIII szkół podstawowych; multimedialne materiały o zawodach szkolnych);
- <https://doradztwo.ore.edu.pl/> (ogólnopolski portal z zasobami z zakresu doradztwa zawodowego);
- <http://www.ckzkk.pl/doradztwo-zawodowe> oraz <http://www.ckzkk.pl/informator> (lokalne zasoby doradcze dla uczniów, rodziców, nauczycieli; informatory edukacyjne powiatu).

Pod wskazanymi adresami internetowymi chętni znajdą również wiele informacji o zawodach z klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, możliwych ścieżkach edukacyjnych prowadzących do ich zdobycia, karty z opisami zawodów (najnowszy informator Ośrodka Rozwoju Edukacji o zawodach szkolnictwa branżowego dostępny jest w formie pliku pdf **TU**) oraz atrakcyjne dla młodzieży prezentacje zawodów w postaci filmów edukacyjnych. Zwłaszcza te ostatnie mogą stanowić bardzo przystępne źródło pozyskiwania przynajmniej elementarnej, ale rzetelnej wiedzy o zawodach, z którymi młodzi ludzie nie zawsze przecież mieli możliwość zetknąć się w swoim życiu. Dotyczy to zwłaszcza specyfiki pracy w zawodach rzadszych, nowych lub tych, których przedstawiciele spotykamy głównie w zakładach przemysłowych w większości niedostępnych dla uczniów. Warto pamiętać, że podobnymi materiałami lub informacją gdzie szukać takich zasobów **dysonują także szkolni doradcy zawodowi w każdej szkole.**

Kilka lat temu Centrum Informacyjne Edukacji uruchomiło **rejestr szkół i placówek oświatowych** który znacząco ułatwia uczniom i rodzicom poszukiwanie informacji o placówkach kształcenia oraz ich ofertach edukacyjnych. Ciekawa inicjatywa zwłaszcza dla osób rozważających podjęcie kształcenia w zawodach rzadkich lub niewystępujących na lokalnym rynku edukacyjnym (www.rspo.men.gov.pl). Informacje o wykazie szkół kształcących w konkretnych zawodach wyszukać można także za pośrednictwem wspomnianego już **Kompasu Szkolnictwa Branżowego**. Pamiętajmy również, że choć możliwości jest sporo, wykaz zawodów dostępnych w kształceniu branżowym (technika i szkoły branżowe I stopnia, a później także szkoły branżowe II stopnia i szkoły policealne) **to pewien podlegający co prawda zmianom, ale jednak dosyć ściśle określony i ograniczony katalog możliwości**. Pełną klasyfikację zawodów szkolnictwa branżowego znajdziecie Państwo w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz.U. 2019 poz. 316 wraz z późniejszymi zmianami) oraz **TU**. Obecnie trwają prace

legislacyjne związane z wprowadzeniem do klasyfikacji kolejnych zawodów. Warto zajrzeć do tego katalogu wspólnie z dzieckiem, by zyskało pełną świadomość dostępnych możliwości, pamiętając jednocześnie, że ten bogaty **katalog często jest jednak dodatkowo zawężany lokalną czy regionalną ofertą edukacyjną.**

Absolwenci szkół poszukują realnej pracy na realnym rynku. Warto zatem jeszcze przed dokonaniem wyboru szkoły, a także w czasie całego procesu planowania kariery, śledzić informacje z rynku pracy, które mogą być bardzo pomocne przy podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych. Statystyki rynku pracy znajdziemy m.in. na **Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej**. Raporty takie publikują również wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy. Jednym z ciekawszych badań tego typu jest **BAROMETR ZAWODÓW Prognoza zapotrzebowania na pracowników** stanowiący jednoroczną prognozę sytuacji w zawodach, którego wyniki dostępne są pod adresem www.barometrzwodow.pl. **Warto jednak przed analizą tych danych zapoznać się z metodologią badania oraz wykazać się dużym krytycyzmem przy ich wykorzystaniu, pamiętając, że jest to narzędzie obrazujące zaledwie wycinek rynku pracy i dalece niedoskonałe.** Kilka lat temu po raz pierwszy w ręce nauczycieli, rodziców i uczniów trafiło także kolejne narzędzie pomocne w planowaniu kariery, a mianowicie Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy, które stanowi **syntetyczne ujęcie różnych źródeł opisujących tendencje na rynku pracy w kontekście strategii rozwoju państwa i regionów. Jest ono publikowane przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania (obecnie Ministra Edukacji i Nauki) najpóźniej do 1 lutego każdego roku.** Zawiera listę zawodów, dla których, ze względu na znaczenie dla rozwoju państwa, jest prognozowane szczególne zapotrzebowanie na pracowników na krajowym rynku pracy, a także listy wojewódzkie ze wskazaniem zawodów, na które przewiduje się znaczne lub umiarkowane zapotrzebowanie na zawody na danym obszarze. Informacje te znaleźć można także we wspomnianym już kilka razy **Kompasie Szkolnictwa Branżowego** a także w MONITORZE POLSKIM (Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej) oraz na stronach naszego Centrum (www.ckzkk.pl/doradztwo-zawodowe).

Pamiętajmy jednak, iż analiza tych danych nie pozwala na tworzenie rzeczywistego i całościowego obrazu rynku pracy, nawet tego tu i teraz. Warto zatem korzystać również z innych, w tym także komercyjnych źródeł. Przykładem mogą być tutaj publikacje Głównego Urzędu Statystycznego odnoszące się do rynku pracy i aktywności ekonomicznej ludności, raporty z projektu Bilans Kapitału Ludzkiego czy np. **ManpowerGroup z takimi badaniami jak Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia czy Niedobór talentów (www.manpowergroup.pl)**. Warte zainteresowania są także wspomniane już wcześniej kolejne raporty *The Future of Jobs Report* publikowane przez Światowe Forum Ekonomiczne (najnowszy z maja 2023) dotyczące przyszłości rynku pracy i przewidywań dotyczących najbardziej liczących się na rynku pracy za kilka lat umiejętności. Korzystając z tych danych pamiętajmy jednak, że są to tylko prognozy i przewidywania obciążone dużym ryzykiem błędu, zwłaszcza jeśli dotyczą bardzo odległej przyszłości niezwykle dynamicznie zmieniającego się w ostatnich latach rynku pracy. Mimo wszystko jednak lepszą podstawą planowania będą zawsze rzetelne, oparte o przemyślane metodologie analizy i badania, niż nasze wyobrażenia, czy przekonania.

Zapraszamy także do odwiedzenia naszej Centrowej strony internetowej www.ckzkk.pl/doradztwo-zawodowe, na której (w zakładce doradztwo zawodowe właśnie) znajdziecie bardzo wiele ciekawych i przydatnych informacji i materiałów rozwijających i uzupełniających sygnalizowane jedynie w tej publikacji zagadnienia.

Przedkładamy zatem na Państwa ręce niniejszy krótki poradnik, którego celem jest wsparcie w przejściu przez trudny okres pierwszych ważnych wyborów edukacyjno-zawodowych Waszych dzieci. Jest on jednak tylko swoistym preludem w zdobywaniu wiedzy i niezbędnych informacji nt. planowania i podejmowania decyzji oraz systemu kształcenia na poziomie ponadpodstawowym (część I) wraz z **Ofertą edukacyjną szkół powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego** (część II) w rekrutacji na rok szkolny 2023/2024.

Oddając go w Państwa ręce mam nadzieję, że okaże się on pomocny przy planowaniu dalszej drogi kształcenia i ścieżki rozwoju zawodowego. Życzę wszystkim trafnych i satysfakcjonujących wyborów edukacyjno- zawodowych!

Katarzyna Paprotny
Doradca zawodowy
Centrum Kształcenia Zawodowego
w Kędzierzynie-Koźlu

A zatem ...

POZNAJ SIEBIE

Pierwszy i najważniejszy krok, który musisz wykonać. Zastanów się jakie masz zainteresowania, umiejętności, zdolności, temperament. Pomyśl o wartościach, które są dla Ciebie ważne oraz o swoich aspiracjach. Pomyśl o swoim stanie zdrowia i ewentualnych ograniczeniach przy dokonywaniu wyboru.

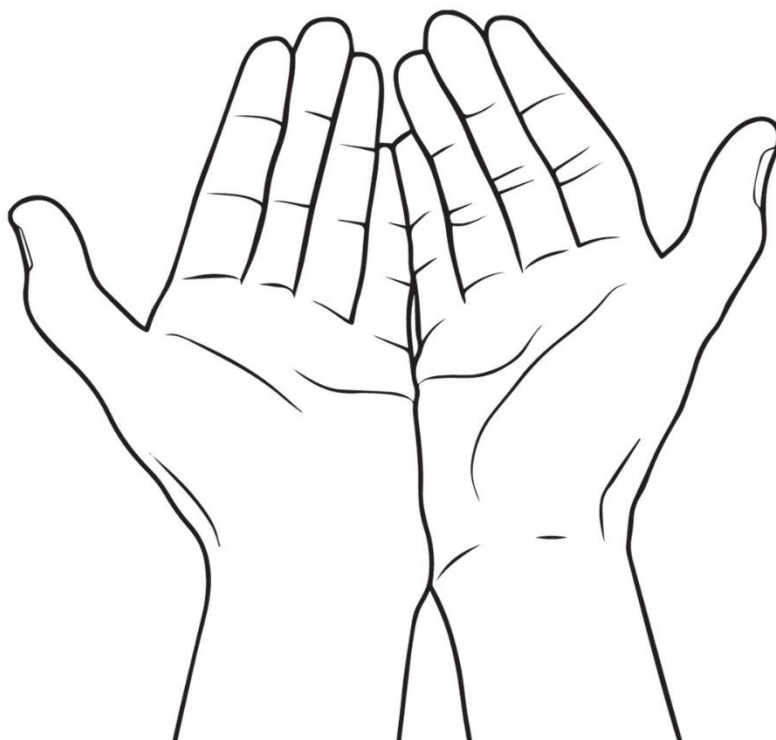
POZNAJ ZAWODY

Drugi, ale równie ważny krok. Zdobądź niezbędną wiedzę o zawodach, które Cię interesują. Zacznij od szerszego zbioru, by w miarę zawężania swoich poszukiwań uszczegóławiać zdobywane o wybranych profesjach informacje. Zestaw tę wiedzę z informacjami o sobie. Czy Twoje aspiracje zbieżne są z predyspozycjami? Bazuj na wiedzy, nie na przekonaniach czy wyobrażeniach!

POZNAJ SZKOŁY

Poznaj ofertę edukacyjną szkół w regionie. Sprawdź, jakie możliwości rozwoju oferują. Pamiętaj, że oferta szkół to nie tylko krótka lista zawodów czy profili. Każda szkoła ma do zaoferowania znacznie więcej. Sprawdź zatem czym poszczególne szkoły różnią się od siebie, co dokładnie oferują uczniom w swoich oddziałach.

... i wybierz świadomie!!!

Rozdział I.

O czym rodzice powinni pamiętać wspierając swoje dziecko w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych (wybrane wskazówki z literatury przedmiotu).

Wybór szkoły i/lub zawodu – jednorazowa decyzja czy proces?

Planowanie swojej przyszłości edukacyjno-zawodowej bez wątplenia powinno być procesem, na który składają się przynajmniej cztery elementy:

- poznanie siebie,
- poznanie świata zawodów i rynku pracy,
- poznanie rynku edukacyjnego również w perspektywie całościowego uczenia się (lifelong learning)
- planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych.

O ile, o trzech pierwszych elementach tego procesu była już mowa we wstępie, warto na chwilę zatrzymać się przy ostatnim. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji to nic innego, jak określanie celów i planów edukacyjno-zawodowych przy uwzględnieniu sytuacji społeczno-gospodarczej oraz posiadanych zasobów (zainteresowań, predyspozycji, mocnych i słabych stron, własnych ograniczeń itd.) i konsekwencji podejmowanych wyborów. Coraz częściej elementem tego procesu jest także współpraca z osobami i instytucjami wspomagającymi tj. np. szkolny doradca zawodowy. **Dobry, świadomy wybór szkoły i/lub zawodu to proces.** Teoretycy rozwoju zawodowego człowieka podkreślają, że wybór zawodu nie jest i nie powinien być wynikiem jednorazowej decyzji, lecz ciągu decyzji rozłożonych w czasie i podejmowanych w trakcie całego życia.

Ważnych informacji i wskazówek w temacie kształtowania kariery zawodowej dostarcza **konceptcja Donalda E. Supera**. Zakłada ona, że rozwój zawodowy człowieka składa się z kilku okresów, przez które każdy z nas przechodzi ustalając swoje preferencje zawodowe. Z punktu widzenia pierwszych wyborów edukacyjno-zawodowych jeszcze w wieku szkolnym, które często stanowią fundament przyszłego życia zawodowego, ważne są dwie pierwsze fazy:

Faza wzrostu (stadium dzieciństwa)

Jest to pierwszy okres rozwoju człowieka, trwający do 14 r.ż., w czasie którego dziecko kształtuje swój charakter oraz rozwija się dzięki budowaniu więzi z rodziną i osobami znaczącymi (ważnymi dla niego) w domu i szkole. Wraz ze zwiększeniem się udziału dziecka w życiu społecznym, rośnie rola zainteresowań i umiejętności. Faza ta obejmuje etapy tj. okres fantazji, zainteresowań i umiejętności. Szczególnie ważnym dla rozwoju zawodowego jest okres zainteresowań i umiejętności, czyli zazwyczaj 11-12 rok życia, kiedy to dziecko zaczyna wykazywać szczególne zainteresowania, które następnie stają się wskaźnikiem aspiracji i przyszłej aktywności zawodowej młodego człowieka. W późniejszym okresie następuje analizowanie własnych zdolności pod kątem wymagań zawodowych, sensowności takiego toku rozwoju.

Faza poszukiwań (stadium wczesnej dorosłości)

Okres ten rozpoczyna się około 15 r.ż., a kończy w wieku 24 lat. W początkowej fazie tego okresu młody człowiek szuka swojej roli społecznej, uczy się wyrażać własne zdanie, określać potrzeby, rozwija zainteresowania, kształtuje swoje wartości. W późniejszym okresie zaczyna interesować się rynkiem pracy, wymaganiami zawodowymi i biznesowymi aspektami podejmowanych decyzji. Ważnym momentem w tej fazie jest wybór pierwszej pracy, zdobywanie kwalifikacji zawodowych oraz identyfikacja przyszłego zawodu. **Okres ten często stanowi główny etap w rozwoju zawodowego, bowiem zdobywając doświadczenie w danym zawodzie, często później podążamy tą właśnie ścieżką.**

Kolejne fazy to:

- **faza zajęcia pozycji** - trwa do około 44 r.ż., w czasie której człowiek skupia się na znalezieniu stałej pracy dającej satysfakcję i bezpieczeństwo socjalne. Pierwsze dziesięciolecie tej fazy cechują często liczne zmiany zawodu i fachu spowodowane szukaniem optymalnej ścieżki zawodowej wynikające najczęściej z niezadowolenia do wcześniej wykonywanej pracy lub ustalenia braku preferencji do wykonywania określonego typu pracy. Jednocześnie jest to okres najbardziej twórczy i wydajny w zawodowym życiu człowieka.
- **faza konsolidacji** – trwa od około 45 r.ż. do 64 r.ż. związana z osiągnięciem pełnej dojrzałości. Jest to okres stabilizacji i pionowego rozwoju kariery.
- **faza schyłku** – rozpoczynająca się po 65 r.ż., którą charakteryzuje ograniczenie lub zakończenie aktywności zawodowej.

Według Supera **proces decyzyjny zachodzi przez całe życie, a człowiek poszukuje optymalnego planu przygotowania kariery i próbuje dopasować swoje cele do istniejącej rzeczywistości związanej z pracą**

zawodową. Warto jednak pamiętać, że jest to koncepcja, która zakłada istnienie pewnych prawidłowości mogących być wyjaśnieniem niektórych decyzji zawodowych dzieci w określonym wieku. Nie u każdego jednak etapy te przebiegają jednakowo i nie u każdego wystąpią wszystkie. Możemy jednak zakładać, iż w momencie dokonywania wyborów będących przedmiotem tego przewodnika, Państwa dzieci są najprawdopodobniej właśnie gdzieś między schyłkiem fazy wzrostu a początkiem fazy poszukiwań, **co oznacza, iż mogą jeszcze nie wiedzieć z całą pewnością, jaki zawód chcą wykonywać w przyszłości, że ciągle poszukują i próbują się w nowych rolach a wszystko to jest zupełnie normalnym zjawiskiem. U tych z kolei, które już wiedzą, pojawiać mogą się wątpliwości i próby poszukiwania potwierdzenia słuszności podejmowanych wyborów. Warto zatem wspierać dzieci w podejmowanych na tym polu aktywnościach, próbach poszukiwań i wyciąganiu wniosków.**

Jeśli jesteście Państwo zainteresowani szerszym spojrzeniem na teorie rozwoju zawodowego człowieka i płynące z nich wnioski, zachęcam do lektury publikacji ***Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców pod redakcją A. Paszkowskiej-Rogacz*** (ctrl + kliknięcie śledzi łączy). Znajdziecie tam Państwo także przystępne spojrzenie na problematykę planowania kariery poprzez pryzmat pojęć tj. gotowość do kariery (Super) i adaptacja zawodowa (Savickas).

Jak realnie pomóc w wyborze szkoły?

Kiedy zastanawiamy się nad podjęciem decyzji o wyborze szkoły, bardzo często zadajemy sobie pytania: na co zwrócić szczególną uwagę? Co tak naprawdę jest istotne: zainteresowania, predyspozycje, temperament dziecka? Jaka jest szkoła, o której myśli nasza córka czy syn? Czy sobie w niej poradzi? Jakie wyniki osiągają jej uczniowie? Jakich języków obcych można się w niej uczyć? Jaka jest oferta zajęć pozalekcyjnych: kół zainteresowań, zajęć artystycznych, sportowych? Czy jest wolontariat? Czy dziecko będzie mogło zaspokajać swoje potrzeby i się rozwijać? Jacy są pracujący w niej nauczyciele? Może ważne jest to, co o danej szkole mówią inni – uczniowie, rodzice? Może o wartości szkoły decyduje wyłącznie miejsce w jakimś rankingu? A może zupełnie nie ma się nad czym zastanawiać, trzeba wybrać szkołę położoną najbliżej miejsca zamieszkania? Dodatkowo często rodzą się w głowach pytania, dotyczą także odpowiedzialności za wybór szkoły. Kto ma podjąć tę decyzję? Czy ma to być decyzja rodzica, czy dziecka? A może powinna być podjęta wspólnie? Jak więc znaleźć odpowiedzi na te wszystkie pytania i na czym w praktyce ma polegać owo wsparcie i współdecydowanie?

Po pierwsze: poznaj swoje dziecko.

Podjmując razem z dzieckiem decyzje o wyborze szkoły ponadpodstawowej dobrze jest wziąć pod uwagę jego zainteresowania i predyspozycje. Warto rozmawiać z dzieckiem - pod kątem przygotowania go do życia zawodowego w przyszłości - o jego zdolnościach, cechach charakteru, zdrowiu, wartościach. Nie wolno zapominać, że jako rodzice mamy za sobą wiele dobrych i złych decyzji i możemy wyciągać wnioski z podjętych w przeszłości wyborów. Nastolatek ma ten okres życia dopiero przed sobą i nie jest w stanie myśleć jak dorosły z bagażem życiowych doświadczeń. Dlatego warto wspierać go w autonomii decyzji, dyskutować o różnych perspektywach, jednak nie oczekiwać, że wybierze rozwiązania, które my uznajemy dla niego za najlepsze.

Zainteresowania

Zainteresowania wyrażają się w trwałym zaciekawieniu jakąś dziedziną, w aktywnym poznawaniu określonych zjawisk bez niczyjego nakazu czy obowiązku. Są siłą napędową do podejmowania działania. Identyfikacja zainteresowań dziecka ułatwia poszukiwanie szkoły o profilu odpowiadającym obszarom zawodowym, które te zainteresowania mogą rozwinać. Dotyczy to zarówno przedmiotów szkolnych, jak i pasji dziecka. Jeśli się czymś interesujemy, chętnie się tego uczymy i rozwijamy w tym zakresie swoje umiejętności. Optymalnie byłoby więc wtedy, gdyby z zainteresowaniami łączył się zawodowy cel dziecka. Dodatkowo określenie zainteresowań służy także rozwinięciu samoświadomości. Warto jednak pamiętać, że w procesie planowania kariery należy uwzględnić tylko **w miarę trwałe zainteresowania**, nie zaś te, które okresowo pojawiają się i znikają. I co równie ważne, do określenia swoich zainteresowań nie jest potrzebne posiadanie jakiegoś spektakularnego hobby, pasji czy stałe podejmowanie ponadprzeciętnej aktywności. Rodzic obserwujący swoje dziecko od urodzenia, jest najbogatszym źródłem wiedzy o pojawiających się często już w najmłodszych latach zainteresowaniach, nawet jeśli na pierwszy rzut oka, nie wydają się one niezwykle. **Analizując i identyfikując zainteresowania fajnie jest zastanowić się również wspólnie z dzieckiem, czy i na ile łączą się one z nauką oraz które mogą być pomocne w określeniu i osiągnięciu zawodowego celu.**

Donald Super⁴ wyróżnił cztery metody zbierania danych na temat zainteresowań:

1. poszukiwanie odpowiedzi na pytania: co lubisz robić?, jakim zawodem się interesujesz?,
2. codzienna obserwacja aktywności dziecka; metoda ta jest dostępna w największym stopniu właśnie rodzicom i osobom, z którymi dziecko związane jest najbliżej, nietrudno bowiem zauważyć, przy jakich czynnościach dziecko wykazuje największe zaangażowanie, a kiedy szybko się zniechęca i określone działania porzuca,

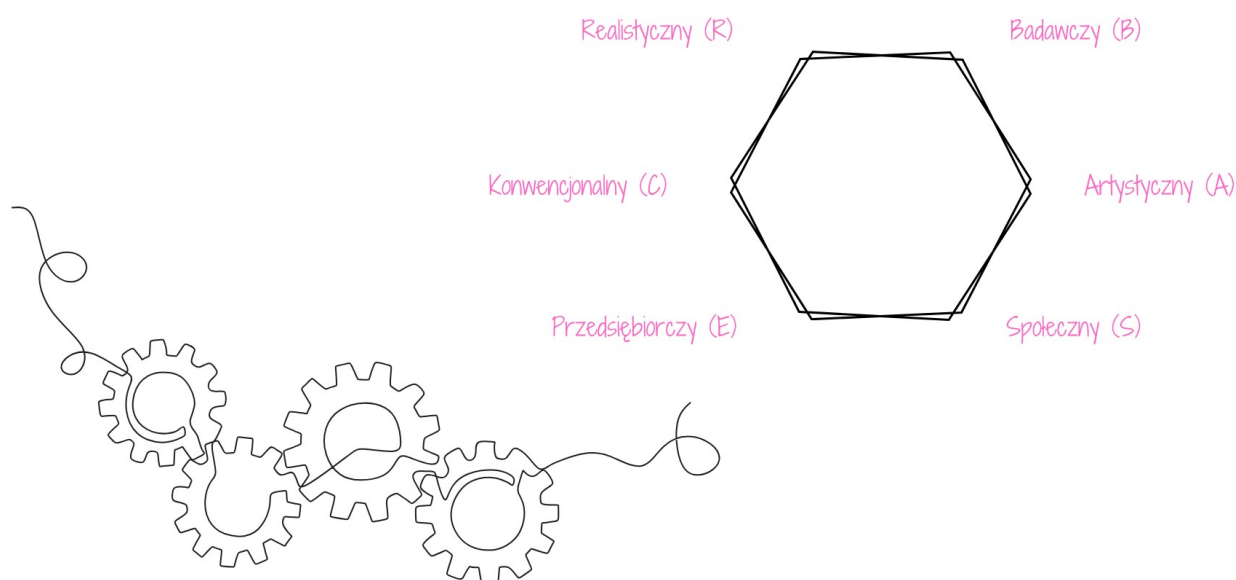
⁴ za Paszkowska-Rogacz A., Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015

3. wykorzystywanie w badaniu zainteresowań testów uwagi, pamięci i wiadomości, kiedy to osoba badana ujawnia swoje zainteresowania, niekoniecznie zdając sobie z tego sprawę, po prostu poprzez zwracanie uwagi na coś lub przypominanie sobie rzeczy widzianych lub zasłyszanych w przeszłości,
4. stosowanie inwentarzy zainteresowań będących profesjonalnie opracowanymi narzędziami psychologicznymi, których wyniki są porównywane z wynikami ludzi wykonujących określone zawody.

Kolejną próbę zdefiniowania, czym są zainteresowania i jaką spełniają rolę w rozwoju człowieka podjął John Lewis Holland⁵, który uważał, że do poszczególnych zawodów predysponuje ludzi własna osobowość oraz wiele czynników wywodzących się z ich otoczenia. Wybór zawodu jest więc formą połączenia osobistych zainteresowań z perspektywami, jakie stwarza rynek pracy. Holland wyróżnia sześć dominujących typów osobowości zawodowej i sześć odpowiadających im środowisk pracy. Typy osobowości mieszane powstają z kombinacji typów dominujących. I tak wyróżnione zostały następujące typy dominujące:

- **Typ realistyczny (S)** reprezentowany jest przez osoby, które lubią pracować z narzędziami i maszynami. Posiadają one sprawności manualne, związane z mechaniką. Określane są jako wykwalifikowane, konkretne, uzdolnione technicznie lub mechanicznie.
- **Typ badawczy (B)** - osoby tego typu lubią w swojej pracy stykać się z abstrakcyjnymi pojęciami, lubią też tworzyć teorie i modele. Dążą do zrozumienia otaczającego świata i poszukują prawdy. Posiadają zdolności matematyczne i naukowe. Określane są jako racjonalne, abstrakcyjne, analityczne.
- **Typ artystyczny (A)** – jednostki tego typu preferują zachowania kreatywne, umożliwiające wyrażanie samego siebie. Lubią rozwijać pomysły i koncepcje. Wykazują się zdolnościami artystycznymi: pisarskimi, muzycznymi lub w zakresie sztuk pięknych. Określane są jako twórcze o rozwiniętej wyobraźni i estetyce.
- **Typ społeczny (S)** – osoby tego typu chcą pomagać ludziom, informować i uczyć innych. Mają rozwinięte umiejętności interpersonalne. Określane są jako współpracujące, empatyczne, cierpliwe.
- **Typ przedsiębiorczy (P)** – osoby tego typu lubią pracę z ludźmi ukierunkowaną na korzyści materialne. Posiadają umiejętności przywódcze i komunikowania się. Określane są jako energiczne, rozmowne, pewne siebie.
- **Typ konwencjonalny (K)** – osoby tego typu preferują pracę z danymi, ich porządkowanie i strukturalizację. Posiadają zdolności urzędnicze i rachunkowe. Są określane jako zorganizowane, praktyczne, uległe.

TYPY OSOBOWOŚCI ZAWODOWYCH WG HOLLANDA

Każdy człowiek posiada cechy każdego typu, występują one hierarchicznie w malejącym natężeniu. Na przykład ktoś może posiadać wiele cech wspólnych z typem społecznym, w średnim stopniu odpowiadać typowi przedsiębiorczemu oraz w niewielkim stopniu przypominać pozostałe typy. Typy mieszane powstają z kombinacji typów dominujących. Holland podkreślał, że wszystkie typy są integralną częścią osobowości człowieka. Model ten nie powinien jednak

⁵ za Paszkowska-Rogacz A., Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015.

w żadnym razie sugerować istnienia tylko sześciu kategorii pracowników. Zależność pomiędzy typami obrazuje schemat sześciokąta, przedstawiony na rysunku powyżej. Jest on wizualną prezentacją typów osobowości oraz odpowiadających im środowisk zawodowych.

Analogicznie do sześciu kategorii osobowości można wyróżnić sześć typów środowisk pracy. Zaliczamy do nich: realistyczne, badawcze, artystyczne, społeczne, przedsiębiorcze i konwencjonalne. Środowisko tworzą osoby o określonym typie osobowości oraz jego właściwości fizyczne, problemy oraz wymagania zawodowe. Ludzie w określonych grupach zawodowych mają podobne wzorce osobowości i reagują na wiele sytuacji w podobny sposób. Na przykład realistyczny typ osobowości i realistyczne środowisko pracy są podobne, ponieważ typ realistyczny lubi wykorzystywać umiejętności manualne, a środowisko realistyczne stawia takie problemy, które tych umiejętności wymagają. W każdym środowisku można zaobserwować tendencję do otaczania się osobami podobnymi do siebie ze względu na zainteresowania i uznawane wartości. Innymi słowy dane środowisko „przyciąga” określony typ osobowości. Zgodnie z tą teorią ludzie poszukują takiego środowiska pracy, które umożliwi im realizację własnych umiejętności, wyrażanie postaw, wartości, cech charakteru, preferowanych ról, oraz które będzie zgodne z ich spostrzeganiem samego siebie. Jeśli poszukiwanie środowiska nie kończy się powodzeniem, jednostka odczuwa konflikt, frustrację, ma niskie osiągnięcia i niski poziom satysfakcji z pracy. Sytuacja taka ma miejsce, gdy na przykład osoba o typie społecznym zmuszona jest pracować w środowisku realistycznym.

Chociaż we współczesnym doradztwie zawodowym coraz bardziej widoczne jest odchodzenie od teorii cech i czynnika, i wyboru zawodowej ścieżki tu i teraz, w stronę doradztwa konstruktywistycznego, narracyjnego i całościowego planowania kariery podlegającej w przeciągu życia wielokrotnym przemianom, **teoria Hollanda wciąż ułatwia młodym ludziom ogólny ogłąd i pierwsze próby klasyfikacji własnych zainteresowań zawodowych**. Warto jednak pamiętać, że jest to teoria powstała w połowie ubiegłego wieku w niewielkim stopniu nawiązująca do wymagań współczesności i nie stanowiąca kompletnej odpowiedzi na aktualną dynamikę procesów karierowych.

Koniecznym jest w tym miejscu jednak zaznaczyć, że również zainteresowania przynajmniej częściowo będą zmieniać się w przeciągu życia i jako niestabilne, nie mogą one stanowić jedynej przesłanki determinującej wybór zawodowej przyszłości. Obrazując to przykładem, najłatwiej zadać sobie pytanie, czy moje obecne zainteresowania jako rodzica, osoby dorosłej, to na pewno dokładnie te same, co w dzieciństwie? Kolejne ważne pytanie dotyczy także charakteru zainteresowań. Czy wszystkie mają charakter użyteczny zawodowo, pragmatyczny? Część z nich ma zapewne bardziej autoteliczny wymiar a ich rozwój służy relaksowi, odprężeniu i oderwaniu od zawodowej codzienności właśnie.

Zdolności

Zdolności stanowią te różnice między ludźmi, które decydują o niejednakowych rezultatach w uczeniu się i działaniu przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowywaniu się. Każde dziecko posiada zarówno rozwinięte w różnym stopniu zdolności ogólne, do których zaliczamy, np. inteligencję, kreatywność, sprawności fizyczne, jak i zdolności ukierunkowane przedmiotowo, np. artystyczne, językowe, matematyczne, czy sportowe. Dobrze jest przeanalizować, w jakich dziedzinach dziecko jest bardzo dobre, czego uczy się szybko i z przyjemnością a jednocześnie zastanowić się, jak te wiedzę wykorzystać przy określaniu zawodowo-edukacyjnych celów.

Umiejętności

Wybierając szkołę ponadpodstawową warto również zastanowić się, co dziecko już potrafi, jakie ma szczególne umiejętności, czy towarzyszy rodzicom, znajomym w wykonywaniu pewnych czynności zawodowych, np. naprawach motoryzacyjnych, opiece nad zwierzętami. Może posiada wysoko rozwinięte umiejętności związane z nowoczesnymi technologiami, pięknie rysuje i maluje, jest rodzinnym mistrzem cukiernictwa. Warto też pomyśleć, jakie umiejętności psychospołeczne, niezwiązane bezpośrednio z zawodem (tzw. umiejętności miękkie) posiada nasze dziecko. Mogą to być, m.in.: komunikacja międzyludzka, umiejętność radzenia sobie ze stresem, zarządzanie czasem, wyszukiwanie informacji, planowanie. Warto zadać więc pytanie co moje dziecko robi dobrze? Ale uwaga na pułapkę. W praktyce często nasza odpowiedź na pytanie o umiejętności, jest odpowiedzią na (zupełnie inne) pytanie o upodobania. Pamiętajmy jednak, że nie zawsze to co lubimy robić, potrafimy robić dobrze.

Wartości

Wartości to podstawowe kryterium – przewodnik w kształtowaniu naszych postaw. Są wyobrażeniem tego, co jest godne pożądanego, na zdobyciu czego najbardziej nam zależy. Nie powinno się wybierać zawodu pozostającego w sprzeczności z preferowanymi wartościami. Ocena własnej hierarchii wartości jest elementem strategii określenia prawidłowych wyborów życiowych, służy rozwinięciu samoświadomości człowieka, szczególnie przydatnej w kształtowaniu motywacji do pracy. Edgar Schein na podstawie badań doszedł do wniosku, że istnieje ścisły związek między wyznawanym systemem wartości, potrzebami, kompetencjami a obranym rodzajem kariery i wyodrębnił osiem grup takich wartości, nazywając je metaforycznie **kotwicami kariery** zawodowej. Należą do nich:

- **Kompetencje zawodowe.** Towarzyszy im dążenie do „bycia fachowcem” w konkretnej dziedzinie, potwierdzenia własnego mistrzostwa, awansu poziomego. Tacy ludzie najczęściej nie są zainteresowani stanowiskami kierowniczymi.
- **Kompetencje menedżerskie.** Celem zawodowym staje się wówczas zdobycie nowych doświadczeń w zakresie zarządzania, podejmowanie decyzji, zwiększenie zakresu władzy, dążenie do sukcesu finansowego.
- **Autonomia i niezależność.** Związana jest z dążeniem do poszerzenia marginesu własnej swobody, uwolnienia się z krępujących więzów i ograniczeń (związanych np. z biurokracją i autokratyzmem przełożonych). Osoby

silnie nastawione na niezależność nie poszukują stanowisk kierowniczych, ale nie chcą być jedynie wykonawcami poleceń zwierzchników. Ich celem jest praca na stanowisku samodzielnych specjalistów i związana z nimi odpowiedzialność.

- **Bezpieczeństwo i stabilizacja.** Głównym motorem działania jest w tym przypadku emocjonalny związek z firmą, poczucie lojalności. Pracownicy o stosunkowo silnej potrzebie bezpieczeństwa mogą aspirować do stanowisk kierowniczych, ale najczęściej w ramach tej samej jednostki. Zwykle bronią się przed zmianami swojego środowiska, np. nie interesuje ich na ogół kariera międzynarodowa.
- **Kreatywność.** Przejawia się w tym, że osoby twórcze chętnie posiadają wiedzę o sobie, organizacji i różnych jej podsystemach, dostrzegają problemy i rozwiązują je, dążą do wprowadzenia zmian, innowacji itd. Są zwykle mobilne i pozytywnie nastawione do rotacji jako drogi podwyższania kwalifikacji oraz do awansu poziomego. Większość z nich satysfakcjonuje stanowisko doradcy szefa. Jedną z odmian kreatywności jest także przedsiębiorczość.
- **Usługi i poświęcenie dla innych.** Głównym celem w życiu staje się realizacja wartości humanistycznych, rozwiązywanie problemów politycznych, pomaganie innym, leczenie, nauczanie. Osoby wyznające te wartości chętnie angażują się w akcje społeczne, podejmują pracę jako wolontariusze.
- **Wyzwanie.** Podłożem działania jest tu często chęć przeciwstawiania się trudnościom i możliwość podejmowania ryzyka. Osoby lubiące wyzwania chętnie podejmują pracę w środowisku stwarzającym okazję do walki i rywalizacji. Pola wyzwań mogą być bardzo różne np. takie jak ratowanie firmy od bankructwa, ale również handel i sport.
- **Styl życia.** Osoby prezentujące tę wartość starają się o zachowanie proporcji i harmonii między różnymi aspektami życia - a przede wszystkim pracą i życiem osobistym. Są gotowe zrezygnować z wyższych dochodów na rzecz spędzania większej ilości czasu z bliskimi. Sukces to dla nich coś więcej niż sukces zawodowy.

Każdy z nas kieruje się w swoim życiu określonym zestawem wartości, które również leżą u podstaw decyzji dotyczących wyboru wykonywanego zawodu. Dla przykładu, jeżeli obserwujemy, że dziecko chętnie angażuje się w działania wolontariatu młodzieżowego, może warto pomyśleć o szkole i zawodzie, który pozwoli mu rozwinąć kompetencje społeczne.

W temacie wartości Państwa wsparcie może się przejawiać w działaniach tj. rozmowa:

- o aktualnie wyznawanym przez dzieci systemie wartości,
- o roli wartościach ważnych z punktu widzenia Państwa obserwacji poczynionych w toku wychowywania (dzięki przyglądaniu się rozwojowi dzieci wiecie Państwo najlepiej, jak kształtował się i zmieniał ich system wartości; powiedzenie o tym dziecku, może być dla dzieci bardzo wartościowym punktem wyjścia do dalszej refleksji),
- o tym, jaki dzieci widzą związek wyznawanych wartości z pracą zawodową i jaki ich zdaniem wpływ na ich pracę będzie miał ich system wartości,
- oraz o wartościach w kontekście celu zawodowego, czyli o tym, czy i jak wartości posiadane przez dziecko wspierają realizację zawodowego celu?⁶

Warto jednak pamiętać, że wartości, podobnie jak zainteresowania zmieniają się w przeciągu życia. Możliwie najlepsza dla nas decyzja na tu i teraz, podjęta w oparciu m.in. właśnie o nie, nie raz jeszcze podlegać będzie musiała korektom.

Temperament

Odnosi się do podstawowych, stałych cech, które przejawiają się w charakterystykach zachowania, takich jak:

- aktywność,
- reaktywność (wrażliwość na bodźce),
- wytrzymałość (np. na trud, niewygodę),
- wrażliwość na doznania zmysłowe,
- perseweratywność (np. długotrwałe przeżywanie i powracanie do wydarzeń, które już miały miejsce, analizowanie podjętych decyzji),
- zwawość.

Temperament może podlegać pewnym zmianom zachodzącym pod wpływem dorastania czy starzenia albo czynników środowiskowych, lecz są to zmiany bardzo nieznaczne. Przyjmuje się bowiem, że cechy temperamentu są zdeterminowane przez mechanizmy biologiczne i względnie stałe. Warto też pamiętać, że nie podlegają one wartościowaniu – jeśli ktoś jest z natury osobą energiczną, aktywną, zwawą – nie możemy oceniać czy to jest dobre, czy złe. W pewnych sytuacjach cecha ta może być przydatna, w innych nie. W takim świetle oczywiste staje się, że temperament stanowi bardzo ważne kryterium wyboru zawodu – wpływa na aktywność człowieka, przejawia się w jego stylu pracy, w sposobie reagowania na różne sytuacje i przeżywania emocji. Temperament w dużym stopniu decyduje o naszym funkcjonowaniu w rodzinie, społeczeństwie ale także i pracy - od niego zależy szybkość naszej reakcji w konkretnych sytuacjach, tempo wykonywania konkretnych czynności, umiejętność (bądź jej brak) łatwego wchodzenia w relacje z innymi osobami. Znajomość własnego temperamentu stanowi zatem jeden z ważnych czynników właściwego wyboru zawodu. Do dziś powszechnie funkcjonującą klasyfikacją **rodzajów temperamentu** jest klasyfikacja Hipokratesa-Galena, w której wyróżniono cztery podstawowe rodzaje: **flegmatyk, choleryk, sangwinik i melancholik**. Warto zapoznać się z tymi pojęciami i zastanowić co z tej wiedzy wynika dla naszych decyzji edukacyjno-zawodowych.

⁶ za M. Barczak, Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla rodzica, Poznań.

Możliwości intelektualne

Zastanawiając się nad wyborem szkoły ponadpodstawowej, warto przeanalizować, jaki jest potencjał intelektualny dziecka i jego zdolność uczenia się. Jakie ma wyniki w nauce? W jakim stopniu potrafi adaptować się do nowych warunków i wykonywania nowych zadań? Jak radzi sobie w sytuacjach trudnych? Czy potrafi wykorzystywać posiadaną wiedzę w praktyce? Czy jest gotowe na długoletni wysiłek związany z przygotowaniem do zawodu wymagającego ukończenia studiów wyższych? Czy może zasadne jest wybranie ścieżki dającej możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych na poziomie technikum lub szkoły branżowej I stopnia?

Stan zdrowia

Bardzo ważnym elementem procesu podejmowania decyzji o wyborze szkoły ponadpodstawowej jest analiza stanu zdrowia i potrzeb dziecka. Należy pamiętać, by nie wybierać szkoły, która kształci do zawodu, do wykonywania którego nastolatek ma przeciwwskazania zdrowotne.

Reasumując, *każdego z nas cechuje pewien typ temperamentu, osobowości, sposób bycia, generalnie niezmienny od narodzin, tzn. trudno nam być innymi niż jesteśmy. Bardzo dobrze rozumiemy samych siebie. Dużym krokiem naprzód jest wykorzystanie tej prawdy, gdy chodzi o nasze dziecko: jest ono inne i trudno mu zachowywać się inaczej. Jesteśmy, jacy jesteśmy! To jest to, co sprawia, że nie jesteśmy kimś innym. Kiedy natura rodziców kompletnie różni się od natury dziecka, nie ma znaczenia, ile dobrej woli okazują, nie są w stanie udzielić dziecku dobrej rady dotyczącej jego kariery, jeśli nie spróbują spojrzeć na świat jego oczami. Różnice między nami mogą być tak potężne, że utrudniają nam zobaczenie sytuacji z innego punktu widzenia oraz zrozumienie. Realistyczny rodzic o ustrukturyzowanym i zorganizowanym sposobie myślenia z trudnością zrozumie sposób, w jaki funkcjonuje jego artystyczna córka, uzdolniona literacko i trochę bałaganiarska. Podobnie rodzic ostrożny, planujący wszystko z wyprzedzeniem, może nie zrozumieć własnego syna, który chce być przedsiębiorczy i podejmuje ryzyko.*⁷

Po wtóre: stan się ekspertem, bo jesteś najważniejszym doradcą swojego dziecka.

Jak wynika z ogólnopolskich i naszych centrowych badań (rok szkolny 2018/2019; próba – łącznie 940 uczniów klas III gimnazjów i klas VIII szkół podstawowych powiatu oraz 2021/2022 – łącznie 458 uczniów klas VIII) opinia rodziców jest dla nastolatków bardzo ważna. Wśród osób najczęściej wskazywanych w naszym badaniu przez młodzież, jako tych, które mają realny wpływ na podejmowane przez nich decyzje edukacyjno-zawodowe znaleźli się oczywiście rodzice. **Blisko 83,6 % pytanym uczniom w pierwszym i 67% w drugim badaniu, wskazało, że rodzice – zdecydowanie tak i raczej tak – mają wpływ na ich wybory.** Niewielu młodych ludzi zadeklarowało w badaniu, że rodzice zdecydowanie nie mają wpływu na podejmowane przez nich decyzje edukacyjne.⁸

W literaturze przedmiotu znajdziemy dziesiątki opinii wskazujących właśnie na fundamentalną rolę rodziny w planowaniu kariery. *Rodzina ma znaczny wpływ na decyzje i wybory zawodowe, karierę, myślenie o sukcesie i rozwoju zawodowym. Z życia rodzinnego płynie wielopokoleniowy przekaz dotyczący widzenia różnych ról zawodowych, prestiżu zawodu i modelu pracy. Młodzi ludzie uczą się tu stylu życia, rozwijają swoje zainteresowania, czerpią pierwszą wiedzę z zakresu zawodów członków rodziny, uczą się pełnienia ról społecznych i zawodowych, tworzą hierarchię wartości związanych z pracą i życiem osobistym. Doświadczają też pierwszych sukcesów i porażek. Większość współczesnych koncepcji rozwoju zawodowego wymienia wpływy rodzinne jako istotne determinanty wyboru zawodu i podejmowania decyzji przez młodzież.*⁹

Ciągłe i szybkie zmiany na rynku pracy, stale wzrastająca liczba informacji na temat zawodów, kolejne reformy systemu edukacji i co za tym idzie możliwych dróg kształcenia, powodują zagubienie, niezdecydowanie a często także niedoinformowanie uczniów. Negatywnie wpływa to na projektowanie własnej ścieżki kariery. *Uczniowie ostatnich klas, motywowani zbliżającymi się terminami, szkołę, do której chcą uczęszczać, wybierają najczęściej w ostatniej chwili. Sytuacja taka jest niekorzystna z co najmniej dwóch względów. Po pierwsze decyzja zostaje podjęta w sposób nieprzemyślany, za szybko i przy niewielkiej liczbie potrzebnych informacji; po drugie może być ona nieadekwatna do życiowych planów zawodowych, gdyż młodzi ludzie najczęściej wybierają szkołę, a nie zawód. Tymczasem wśród znawców problematyki panuje powszechna opinia, iż najpierw trzeba wybrać zawód, to znaczy wiedzieć (choćby w przybliżeniu), co chce się robić w przyszłości i mieć jakąś wizję przyszłej pracy w danym zawodzie, dopiero później zastanowić się nad tym, które szkoły mogą umożliwić realizację zawodowych planów, a w konsekwencji osiągnięcie sukcesu zawodowego. W tej sytuacji młodzież często niewiele wie na temat rynku pracy, zawodów, szkół, egzaminów. Nie zna również przeciwwskazań do wykonywania zawodów i nie potrafi podjąć decyzji zawodowej. Reakcją na ten problem powinna być pomoc w trafnej ocenie własnych słabych i mocnych stron oraz poznanie zawodów: zadań i czynności, a także wymagań psychofizycznych stawianych kandydatom do pracy, poznanie dróg zdobycia określonych zawodów, wykształcenie umiejętności decyzyjnych i właściwego zaprezentowanie siebie. Wydawałoby się, że obecnie znacznie zwiększyła się możliwość uzyskiwania*

⁷ A. Paszkowska-Rogacz, *Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców.* 2015.

⁸ K. Paprotny, *Raport z badania diagnostycznego służącego rozpoznaniu wstępnych decyzji edukacyjno-zawodowych uczniów klas VIII szkół podstawowych i klas III gimnazjów powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego w roku szkolnym 2018/2019, CKPiU 2019 oraz Raport z badania diagnostycznego Planowanie ścieżki edukacyjno-zawodowej – diagnoza uczniów klas VII SP powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego w r.szk.2020/2021 CKZ 2022.*

⁹ A. Paszkowska-Rogacz, *Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców.* 2015.

przez uczniów pomocy w tym zakresie, a relacja uczeń–doradca zawodowy obudowana jest już szeroką praktyką współpracy młodzieży i doradców na terenie szkół lub poradni psychologiczno-pedagogicznych. Jednak, jak pokazują liczne badania [...], młodzież najczęściej właśnie u swoich rodziców zasięga rady w kwestii wyboru szkoły i zawodu, a to dlatego, że uważa, iż rodzice są ich najlepszymi doradcami zawodowymi¹⁰. **Warto więc zatroszczyć się także o wiedzę. Stanie się dobrze poinformowanym źródłem informacji o: obecnym rynku pracy (zmianach, jakie na nim zachodzą, przewidywanych trendach), systemie edukacji (typach szkół i ich ofercie edukacyjnej i zasadach rekrutacji, możliwościach kształcenia formalnego, nieformalnego oraz pozaformalnego), zawodach, którymi interesują się dzieci, z pewnością pozwoli Państwu stać się rzeczywistym partnerem dla dziecka, mogącym aktywnie wspierać jego wysiłki i poszukiwania swojej dalszej drogi edukacyjno-zawodowej.**

Należy jednak pamiętać, że dla dorastającego dziecka **wsparcie rodziców w podejmowaniu decyzji o wyborze szkoły nie polega tylko na przekazywaniu informacji. Ważne jest, w jaki sposób i w jakiej atmosferze taka rozmowa przebiega:** jakie pytania zadają rodzice, czy mają czas na słuchanie dziecka, czy zadają dziecku pytanie, co chciałoby w życiu robić i z ciekawością czekają na jego odpowiedź, nie koncentrując się jedynie na wyborze szkoły. Warto zastanowić się, jak od czasów naszej młodości, zmienił się świat, jakie są obecne trendy edukacyjne, jakie powstają nowe profesje. Wysiłki, które podejmujemy starając się przygotować dzieci do życia w świecie, który sami znamy, stanowią prawdziwe wyzwanie, bo przecież młodzi ludzie będą tworzyć i budować swoją, zupełnie inną, nową rzeczywistość. Pamiętajmy, że dla nastolatków rodzice są najważniejszym punktem odniesienia na mapie świata. Bardzo ważne jest to, co o nich myślą, w jakiej są kondycji, jak bliskie są relacje rodzinne i czy są one oparte na wzajemnym zrozumieniu. **Nie zapominajmy, że w nadchodzących miesiącach, najistotniejsze jest, aby dzieci dostały naszą uwagę i wsparcie oraz czuły naszą obecność i akceptację [...] kiedy kończą trzynaście–czternaście lat, oczekują od rodziców właściwie tylko jednego: świadomości, że na tym świecie jest jedna albo dwie osoby, które naprawdę akceptują je takimi, jakimi są. Wielu z nas nie miało w swoim życiu nikogo takiego. Nasza tradycja wychowawcza nie przewidywała podobnego podejścia rodziców. Dlatego sami zachowujemy się często jak nauczyciele, którzy z czerwonym ołówkiem w dłoni wskazują swojemu dziecku, co jeszcze jest w nim do naprawienia. Takie podejście nie przynosi korzyści ani im, ani nam¹¹.**

Raz jeszcze bardzo zachęcam Państwa w tym miejscu do lektury wspomnianego już poradnika skierowanego do rodziców **Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców pod redakcją A. Paszkowskiej-Rogacz**, w którym znajdziecie wiele przydatnych i praktycznych informacji i wskazówek dotyczących podstaw współpracy z dziećmi oraz błędów, których warto unikać.

Jak może wyglądać wspólne podejmowanie decyzji?

Przekleństwem naszych czasów jest to, że wymagają od ciebie byś w wieku 16 lat wiedział, co chcesz robić w życiu i tej decyzji się trzymać.
Alan Rickman

Podejmowanie decyzji bywa trudne, szczególnie wtedy, kiedy dotyczy spraw ważnych. Niewątpliwie do takich należy właśnie wybór szkoły i zawodu. Podejmowanie ważnych decyzji może być wielkim wyzwaniem nie tylko dla nastolatka. Dlatego też nie możemy być zdziwieni, że na pytanie *Czego chcesz?* od nastolatka usłyszymy *Nie wiem*. Trudność w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych wynikać może także między innymi ze świadomości tego, że towarzyszą jej konsekwencje, które trudno odwrócić. Wiedza o tym, jak podejmować decyzje, co jest niezbędne, może jednak ułatwić sam proces, a także zwiększyć szanse na trafność dokonywanych wyborów.

Etapy procesu decyzyjnego¹²

Decyzję łatwiej jest podjąć, gdy podzieli się proces decyzyjny na kilka etapów, takich jak:

- **sprecyzowanie problemu** przez odpowiedź na pytanie: Na czym on polega?
- **określenie celu zasadniczego** dzięki odpowiedzi na pytania: Co chcę osiągnąć? Jaki powinien być rezultat moich przyszłych działań?
- **wyznaczenie wariantów rozwiązania problemu** dzięki odpowiedzi na pytania: Jakie są możliwe rozwiązania problemu? Czym dysponuję, a czego mi brak?
- **sprecyzowanie konsekwencji poszczególnych wariantów** przez odpowiedź na pytanie: Co się stanie, gdy wybiorę taką ścieżkę działania, a co będzie, gdy wybiorę inną?
- **wybranie optymalnego wariantu**, czyli sposobu, który najlepiej doprowadzi Cię do rozwiązania problemu (osiągnięcia celu zasadniczego)

¹⁰ tamże

¹¹ J. Juul, *Nastolatki. Kiedy kończy się wychowanie?* Wydawnictwo MiND, 2014.

¹² Za Przedsiębiorczość w praktyce. Poznań 2014 (<http://www.podrecznik.edugate.pl/> dostęp 17.11.2020).

- **dokonanie analizy wrażliwości** przez odpowiedź na pytania: Jakie cechy problemu sprawiają, że wybieram ten wariant? Jak zmieniłby się ten wariant przy zmianie warunków wyjściowych?

ETAPY PROCESU DECZYJNEGO

Część spośród nas podejmuje swoje decyzje w sposób usystematyzowany, metodyczny starając się przejść przez kolejne etapy procesu decyzyjnego z wnikliwością szukając odpowiedzi i analizując dane, oceniając możliwe ograniczenia i przewidując konsekwencje szukając alternatyw i dodatkowych źródeł pozyskiwania niezbędnych informacji. Inni, działają raczej w sposób intuicyjny, bez planu czy schematu, kierując się w większym stopniu informacjami o charakterze ogólnym, jednocześnie rozważając wiele decyzji i możliwości ich podjęcia. Bez względu na to w jaki sposób działamy, ważne by nasza decyzja miała szansę powodzenia i mogła doprowadzić nas w finale do osiągnięcia zamierzonych celów. Przy podejmowaniu decyzji warto więc rozmawiać z dziećmi o skutkach. Każda decyzja niesie bowiem ze sobą określone konsekwencje. Odpowiedzialność za podjęte decyzje jest ważnym elementem wpływającym na poczucie sprawstwa, wpływu na to, co dla nas najważniejsze. A to z kolei rodzi poczucie bezpieczeństwa.

Warto jednak pamiętać, że każde podejmowanie decyzji, mimo staranności i wysiłków pojętych przy jej podejmowaniu, może być narażone na niepowodzenie, tym bardziej, że dzisiejszy nieprzewidywalny świat nie ułatwia nam tego zadania. **Dobrze, żeby dziecko miało świadomość, że może pojawić się konieczność korekty, zmiany podjętej wcześniej decyzji.** *Podejmowanie decyzji powinno być realizowane indywidualnie, ponieważ każdy człowiek odpowiedzialny jest za siebie, a sam proces decyzyjny jest ściśle związany właśnie z naszą wizją przyszłości i celami, jakie sobie wyznaczamy, naszymi cechami i predyspozycjami, ale także sytuacją w jakiej funkcjonujemy [...]* W poradnictwie zawodowym występuje wiele sposobów planowania kariery. Wśród nich propozycja, aby zachęcać młodych ludzi do tworzenia różnorodnych pomysłów na swoje życie, nie zawsze związanych z dotychczasowymi planami, tak aby w sytuacji dużej niepewności mogli dokonać w danej chwili najkorzystniejszego wyboru. Doradcy zachęcają do otwartości na okazje, wykorzystywania przypadkowych zdarzeń, do elastyczności, ciekawości i podejmowania ryzyka. Sposobem na dobre dla nas decyzje jest duża świadomość swoich możliwości, umiejętności wykorzystywania nadarzających się okazji i pewna intuicja decyzyjna oraz dobra orientacja w sytuacji społecznej. O tym warto rozmawiać z dziećmi. Zachęcać je do obserwowania świata, tego co się dzieje wokół, z dużym wyczuciem i ciekawością.¹³ Podkreślę raz jeszcze, że w dzisiejszym świecie, rozwoju zawodowego nie osiąga się tylko gromadząc wiedzę i stosując ją w praktyce. **Musimy wiedzieć, doradzając naszym dzieciom, że rozwój zawodowy dziś jest także często determinowany umiejętnością szybkiego reagowania na otaczające nas zmiany.**

Ciągle zmieniający się rynek pracy, na którym coraz trudniej jest przewidzieć jakie zawody i kwalifikacje będą poszukiwane, w jakich będzie można znaleźć w przyszłości zatrudnienie, zwiększając trudność podejmowania decyzji przed jakimi stoją młodzi ludzie. Kariera zawodowa na stałym stanowisku pracy, w jednym zawodzie przez całe życie już dziś jest rzadkością, a w przyszłości jawi się jako zupełnie nierealna. Już na dzisiejszym rynku pracy bardzo wyraźnie

¹³ K. Durczak, Jak pomóc rozwinąć skrzydła, KOWEZIU, Warszawa 2013

widać zapotrzebowanie na „elastycznych” pracowników posiadających szereg zróżnicowanych umiejętności zawodowych, często kilka zawodów, mogących pracować na zróżnicowanych stanowiskach i w miarę szybko modyfikować i rozbudowywać swoje zasoby. Bardzo widoczne staje się także zapotrzebowanie na pracowników łączących umiejętności z zakresu nauk ścisłych STEAM z jednocześnie silnie rozwiniętymi kompetencjami miękkimi tj.: zdolność aktywnego uczenia się, kreatywność, umiejętność dzielenia się wiedzą czy współpracy z innymi, nastawienie na rozwiązywanie problemów, krytyczne myślenie czy umiejętności negocjacyjne.

*Nastolatkom stawia się coraz większe wymagania i trudniejsze zadania, do których nie są dostatecznie przygotowani. Realizowanie długoterminowych celów w świecie, gdzie wszystko jest krótkotrwałe, wydaje się prawie niemożliwe. Młodzież skazana jest jednak na ustawiczne wybieranie i podejmowanie decyzji.¹⁴ Młodzi ludzie znajdują się w bardzo trudnej sytuacji. Będąc, o czym była już mowa we wstępie, w dosyć burzliwej często fazie poszukiwania własnej tożsamości, muszą w bardzo zmiennym, złożonym, niejednoznacznym i nieprzewidywalnym świecie dokonywać bardzo trudnych wyborów. Dodatkowo, jak wskazują badania J. Giedda *obszar mózgu, który jest odpowiedzialny za planowanie i poczucie odpowiedzialności, jeszcze się u nastolatków do końca nie rozwinął, trudniej jest im zatem podejmować dojrzałe decyzje i rozumieć konsekwencje swoich działań.*¹⁵*

Czy więc powinni w tej sytuacji zostać zdani tylko na siebie? Warto zaangażować się i wspierać dzieci w tych działaniach promując zarazem ich autonomię oraz rozwój osobisty, jednocześnie zostawiając wystarczająco dużo przestrzeni, by ostatecznie to one były tymi, które decyzje podejmują. Nie oznacza to, że mamy dziecka nie uczyć, zrezygnować z oferowania mu naszej wiedzy, argumentacji, naszego zdania, ale żeby przedstawić dziecku możliwości i pozwolić podjąć samodzielną decyzję.

Jak sobie radzić ze zmianą?

Jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana. Heraklit z Efezu.

Przejście z jednego etapu edukacyjnego na kolejny, zawsze, zarówno u dzieci, jak i dorosłych, budzi wiele emocji. Takim progiem, zmianą na ścieżce edukacyjnej młodego człowieka jest właśnie przejście do szkoły ponadpodstawowej. Często pojawia się niepewność, poczucie zagubienia. Czasem dochodzi do tego złość, zwłaszcza w sytuacji, gdy rozpoczęcie nauki w wymarzonej szkole z różnych przyczyn staje się niemożliwe. Moment ważny i często trudny zarówno dla uczniów, jak i rodziców. Warto więc przy tej okazji pamiętać, by w gąszczu silnych emocji nie stracić z pola widzenia tego, co najważniejsze, czyli młodego człowieka wraz z jego często głęboko skrywanym poczuciem niepewności, zagubieniem i nie zawsze uzewnętrznianymi określonymi oczekiwaniami wobec samego siebie. Bywa, że obwieszczany światu przez młodego człowieka brak zainteresowania swoją edukacyjno-zawodową przyszłością jest jedynie pozorem i maską, pod którymi skrywane są: obawy dotyczące trafności podejmowanych wyborów, strach przed porażką lub niemożnością realizacji swoich aspiracji w przyszłości, czy w końcu konieczność redefinicji swoich oczekiwań wobec siebie i świata.

Aby skutecznie radzić sobie ze zmianą i jej skutkami, warto pamiętać, że sama w sobie nie jest ona ani dobra, ani zła – jest naruszeniem obecnego status quo – stanowiąc jednak zarówno sytuację kryzysową, jak i szansę na rozwój. **Niemal każda nieprzewidywalna i nieplanowana zmiana, którą inicjują inni lub wymusza na nas rzeczywistość, ma podobną dynamikę: najpierw doświadczamy zaskoczenia, chaosu, niezgody i buntu, a po jakimś czasie adaptujemy się do nowej sytuacji i znajdujemy sposoby na funkcjonowanie w nowej rzeczywistości. Z czasem odkrywamy, że zmiana to nie tylko strata, to także wynikające z niej korzyści.** W sytuacji kiedy zmiany przychodzą z zewnątrz, **warto skoncentrować się na tym, na co mamy wpływ i na tym skupić swoją energię i uwagę.**

Winston Churchill powiedział, że: *nastawienie jest małą rzeczą, która robi wielką różnicę.* Ważne jest, z jakim nastawieniem podchodzimy do całej sytuacji. W procesie zmiany warto zająć się przeżywanymi emocjami i potrzebami, które za tymi zmianami i emocjami stoją. Warto jednak pamiętać, że bardzo różne doświadczenia budują nas jako człowieka. Chcąc efektywnie pomagać dziecku w radzeniu sobie ze zmianą, należy zadbać o równowagę, przygotować się na różne scenariusze i rozwiązania oraz konstruktywne wsparcie emocjonalne i co równie ważne - organizacyjne własnego dziecka. Wszystko to pozwoli na zachowanie poczucia wpływu na dokonujące się zmiany, co niewątpliwie jest bardzo ważnym elementem umożliwiającym budowanie u dziecka poczucia bezpieczeństwa w radzeniu sobie ze zmianą. Jeśli będziemy przekonani, że nasze dziecko sobie nie poradzi, na pewno będzie mu trudniej odnaleźć się w nowej sytuacji a nam łatwiej przegapić te momenty, kiedy potrzebuje pochwały i uznania, a kiedy szczerzej rozmowy i wsparcia. Ważny jest także komunikat, jaki wysyłamy młodym ludziom na temat funkcjonowania świata dorosłych: to jak wyrażamy swoje opinie, rozwiązujemy problemy, radzimy sobie z emocjami, może być dla nich ważnym punktem odniesienia i budować ich kapitał emocjonalny, do konstruktywnego radzenia sobie z wyzwaniem i zmianami, z którymi przecież przyjdzie im się w dorosłym życiu mierzyć nieustannie.¹⁶

¹⁴ za B. Wojtasik, Podstawy poradnictwa kariery. Poradnik dla nauczycieli, KOWEŻiU, Warszawa 2011

¹⁵ tamże

¹⁶ za A. Grabowska (red.), Jak mądrze wybierać i wspierać. Poradnik dla rodziców i kandydatów do szkół ponadpodstawowych na rok szkolny 2019/2020, Warszawa 2019,

Uwaga na pułapki

„Wybierz pracę, którą kochasz, i nie przepracujesz ani jednego dnia więcej w Twoim życiu.” Konfucjusz

Niemożliwe jest poznanie wszystkiego, co gdzieś zostało odkryte lub przeczytane, wszystkiego, co zostało napisane. Każdy z nas ma „mapę” rzeczywistości, zależną od osobistych doświadczeń, mapę, która nie pasuje do innych map. Uczenie się jest częściowym rozwiązaniem, ale i tak w ciągu życia nie będziemy w stanie opanować całej wiedzy, a i wiedza nie zorganizuje się w naszym umyśle w ten sam sposób, jak u innych.¹⁷

Pamiętajmy zatem, że postrzegamy rzeczywistość zgodnie z naszym subiektywnym doświadczeniem. Fakt ten może wpływać na podejmowanie decyzji o przyszłości naszych dzieci. Wszyscy mamy uprzedzenia zawodowe, które niepotrzebnie skracają listę dostępnych możliwości. Oto niektóre z nich:

- *Żadnej brudnej pracy.*
- *Żadnej ryzykownej pracy, gdzie życie mogłoby być narażone na niebezpieczeństwo.*
- *Żadnej pracy wymagającej poświęcenia zbyt dużej ilości czasu, utraty życia prywatnego.*
- *Praca musi być dochodowa.*
- *Praca musi być pewna i stabilna,*
- *Praca powinna być blisko domu, żeby nie trzeba było dojeżdżać.*
- *W pracy niedopuszczalne są nocne zmiany.*
- *Zawod artysty czy sportowca oznacza dramaty osobiste.*
- *Niektóre zawody są tylko dla mężczyzn lub tylko dla kobiet.*
- *Rodzice, którzy lubią swoją pracę, chcą by ich dzieci też taką wybrały.*
- *Rodzice, którzy nie znoszą swojej pracy, nie chcą, by ich dzieci taką wybrały.*
- *Niektórzy rodzice uważają, że szkoła, a zwłaszcza uniwersytet, automatycznie zagwarantuje błyskotliwą karierę, dlatego zrobią wszystko, by ich dzieci studiowały.¹⁸*

Dość powszechnym przekonaniem przy wyborze zawodu jest również pogląd, że w pracy liczy się tylko wysokość zarobków. Podejście to redukuje jednak pracę wyłącznie do miejsca zarabiania środków na utrzymanie. We współczesnym świecie wydaje się jednak niezaprzeczalne, że inne czynniki tj. np. satysfakcja płynąca z wykonywania pracy zgodnej z osobistymi preferencjami i predyspozycjami, do tego wykonywana z ludźmi, którzy nas doceniają, a także możliwość osobistego rozwoju i awansu, czy szansa jej pogodzenia z życiem osobistym - wydają się równie ważne. Jak przekonują autorzy raportu ManpowerGroup z 2022 „Czego pragną pracownicy” współcześni pracownicy równie mocno co odpowiedniego wynagrodzenia oczekują od swoich pracodawców elastyczności zatrudnienia, nowych modeli przywództwa, szans rozwoju dostosowanych do potrzeb, warunków do łączenia życia prywatnego z pracą, dbałości o ich psychiczną kondycję i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Na rynek pracy wkraczają kolejne pokolenia młodych pracowników, których oczekiwania są często zupełnie odmienne od perspektywy ich rodziców. **Niosąc zatem ze sobą walizkę pełną naszych osobistych przekonań, warto ją czasem otworzyć, przewietrzyć i wraz z dzieckiem dokonać przeglądu, co z tego bagażu rzeczywiście może się naszemu dziecku przydać.** Jeśli tego nie zrobimy, możemy wysłać naszą pociechę w długą, egzotyczną, życiową podróż z walizką pełną ciepłych kurtek i kozaczków, do tego w zupełnie niepasującym rozmiarze.

Zapewne także każdy z Państwa przynajmniej raz w życiu spotkał się ze wspomnianą wcześniej sentencją Konfucjusza. Warto jednak uważać, by i w tym wypadku nie wpaść w pułapkę interpretacyjną. Nawet jeśli zajmujemy się w życiu tym, co kochamy, trudno spodziewać się, że nigdy nie pojawią się trudności, nie przyjdzie zmęczenie, nie doświadczymy poczucia porażki czy rozczarowania, nie będziemy musieli wykonywać żadnych czynności, których zwyczajnie nie lubimy. **Praca nawet ukochana, zawsze pozostanie pracą i będzie wymagała od nas wysiłku.** Również i o tym warto porozmawiać z własnym dzieckiem.

Jeśli dodamy do tego całą masę trudności, których młodzi ludzie doświadczają dziś na rynku pracy, związanych z **prekariatem** (nowa klasa społeczna pozbawiona stabilności zatrudnienia i pewności zarobkowania np. seryjni stażyści, pracownicy tymczasowi, młodzi bezrobotni), **nadmiernym lub nieadekwatnym wykształceniem** (stan, w którym posiadane kwalifikacje są poza wymaganiami koniecznymi w danym zawodzie, albo jest ich za dużo ponad to, co jest wymagane i konieczne; są niedopasowane, nieadekwatne, pomimo dużych nakładów i włożonego wysiłku nie podnoszą naszej wartości na rynku pracy; zwrot w postaci korzyści jest nieproporcjonalny do poniesionych wysiłków) coraz częściej występującym **zjawiskiem job hoppingu** (przeskakiwania z jednego miejsca pracy do drugiej, częsta zmiana zatrudnienia) rysuje nam się bardzo złożony obraz świata pracy, w którym funkcjonować będą nasze dzieci, nasi uczniowie. Znacznie ważniejsze niż kiedykolwiek wcześniej w odniesieniu do tych właśnie kontekstów, a także wielu innych sygnalizowanych już w tym opracowaniu niezwykle dynamicznych zmian zachodzących na rynku pracy, staje się świadome planowanie i zarządzanie karierą przez młodych ludzi. Trudno jednak założyć, że obecny 13, 14 czy nawet 15-latek świetnie poradzi sobie z podjęciem świadomej, dobrej decyzji edukacyjno-zawodowej bez wsparcia osób dorosłych.

¹⁷ A. Paszkowska-Rogacz, Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015

¹⁸ tamże

Rozdział II.

Szkolny elementarz, czyli co powinniśmy (my uczniowie i my rodzice) wiedzieć o szkołach przed podjęciem decyzji

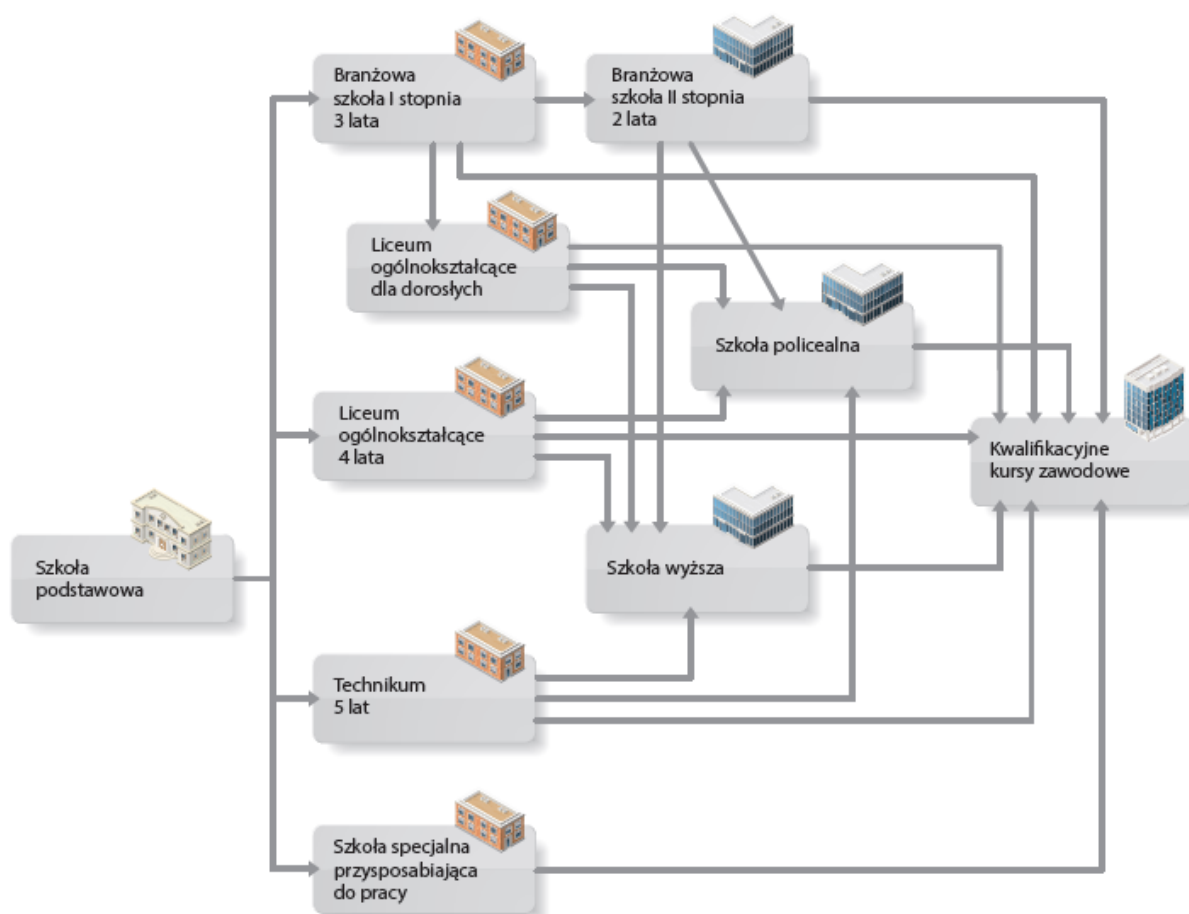
Jakie szkoły mogę wybrać?

Tegoroczni absolwenci będą mogli kontynuować kształcenie w trzech typach szkół:

- **trzyletniej branżowej szkole I stopnia** umożliwiającej uzyskanie dyplomu zawodowego po zdaniu egzaminu zawodowego w danym zawodzie, a także dalsze kształcenie w branżowej szkole II stopnia kształcącej w zawodzie, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I i II stopnia, lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych począwszy od klasy II;
- **czteroletnim liceum ogólnokształcącym**, którego ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego;
- **pięcioletnim technikum**, którego ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu zawodowego po zdaniu egzaminów zawodowych w danym zawodzie oraz uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego.

ŚCIEŻKI KSZTAŁCENIA¹⁹

Schemat pokazuje możliwe drogi kształcenia przez całe życie
– obowiązują absolwentów szkół podstawowych od 1 września 2019 roku

¹⁹ za: <https://doradztwo.ore.edu.pl/sciezka-ksztalcenia/> (dostęp 04.10.2023)

Dla kogo liceum ogólnokształcące?

Podjęcie kształcenia w liceum ogólnokształcącym powinno być modelowo powiązane z posiadaniem aspiracji dalszego kształcenia. Jest to typ szkoły dla osób, które wybierają zawód dostępny dopiero na studiach wyższych (np.: lekarz, prawnik, psycholog, dziennikarz itp.) czy też w szkołach policealnych (np.: technik farmaceutyczny, terapeuta zajęciowy, opiekunka dziecięca itd.). Ten typ szkoły polecany może być także osobom, które mają dobre oceny, jednak w momencie kończenia szkoły podstawowej nie wiedzą jeszcze czym chciałby się zająć w przyszłości. Wybór liceum daje im bowiem dodatkowe cztery lata na podjęcie decyzji w zakresie wyboru przyszłego zawodu.

Liceum ogólnokształcące daje ogólną wiedzę, przygotowuje do matury i dalszego kształcenia. Umożliwia zdobycie wiedzy i umiejętności co najmniej na poziomie podstawowym z zakresu wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Zadaniem liceum jest jednak głównie przygotowanie uczniów do studiowania na wyższych uczelniach. Wybierając liceum warto zastanowić się więc, jaki zawód/branżę chcemy wybrać w przyszłości. Dobrze jest bowiem już na etapie wyboru szkoły ponadpodstawowej pomyśleć o tym, z jakich przedmiotów będziemy musieli zdawać maturę (często na poziomie rozszerzonym), by dostać się na wymarzone studia (np. profil biologiczno-chemiczny dla przyszłych lekarzy, czy rozszerzenie humanistyczno-językowe dla przyszłych filologów). Licea ogólnokształcące proponują klasy, w których kilka przedmiotów będzie nauczanych na poziomie rozszerzonym.

Absolwent liceum, prócz wiadomości i umiejętności z wszystkich przedmiotów w zakresie co najmniej podstawowym, powinien być przygotowany do zdawania egzaminu maturalnego z minimum jednego przedmiotu na poziomie rozszerzonym (absolwent może jednak zdawać na poziomie rozszerzonym nawet 5 przedmiotów). Uczniowie liceów mogą wybrać nawet trzy przedmioty nauczane w zakresie rozszerzonym - o ile znajdują je w ofercie danej szkoły. To zwiększa szansę podjęcia studiów na wybranej uczelni. Już dziś warto zatem razem z dzieckiem zajrzeć do informatora maturzysty (np. Fundacji Edukacyjnej PERSPEKTYWY; dostępny jest już informator maturzysty na 2024 rok) i zastanowić się, które przedmioty są dla nas najważniejsze.

W jakich szkołach mam szansę zdobycia zawodu?

Jak dotychczas **kształcenie zawodowe realizowane będzie w technikach i szkołach branżowych I stopnia** a dla osób z wykształceniem średnim, także w szkołach policealnych.

W szkole branżowej I stopnia szczególny nacisk położono na kształcenie praktyczne. Dlatego też w ciągu trzech lat nauki, obejmuje ono ponad 60% całego czasu przeznaczanego na kształcenie zawodowe. Praktyczna nauka zawodu odbywa się u pracodawcy, w centrach kształcenia zawodowego lub w pracowniach i warsztatach szkolnych.

W technikach natomiast liczba godzin przeznaczona na realizację kształcenia zawodowego teoretycznego jest taka sama, jak liczba godzin przeznaczona na kształcenie zawodowe praktyczne. W trakcie nauki w technikum poza praktyczną nauką zawodu, uczniowie odbywają dodatkowo praktyki zawodowe (organizowane przede wszystkim u pracodawców) w wymiarze określonym w podstawie programowej kształcenia w danym zawodzie – najczęściej jest to 8 tygodni. O tym, w której klasie lub klasach realizowane będą praktyki zawodowe, decyduje dyrektor szkoły.

Nowością w systemie kształcenia zawodowego są także staże uczniowskie dostępne dla uczniów szkół branżowych I stopnia nie będących pracownikami młodocianymi oraz uczniów techników. Na podstawie umowy z pracodawcą uczniowie mogą m.in. wszystkie lub wybrane treści programu nauczania zawodu w zakresie praktycznej nauki zawodu realizować właśnie w rzeczywistych warunkach pracy.

Zmiany w organizacji kształcenia zawodowego, które wprowadzono w ostatnich latach w szkołach, pozwalają uczniom także na uzyskiwanie dodatkowych umiejętności zawodowych (w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego), kwalifikacji rynkowych funkcjonujących w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji oraz tzw. dodatkowych uprawnień zawodowych. Dla przykładu uczniowie kształcący się w zawodzie kucharza lub technika żywienia i usług gastronomicznych mogą zdobywać dodatkowe umiejętności zawodowe w zakresie rzeźbienia w owocach i warzywach (carvingu) lub profesjonalnego parzenia kawy (umiejętności baristy). Z kolei technik programista czy technik informatyk oraz uczniowie kształcący się w kilku innych zawodach branży teleinformatycznej, mogą uczyć się programowania w języku Python czy tworzenia i testowania aplikacji. Szkoły mają zatem możliwość wyposażania uczniów w dodatkowe umiejętności, które nie wynikają wprost z podstawy programowej, ale są wynikiem zapotrzebowania na rynku pracy.

Kształcenie ogólne w szkołach

W technikum i liceum ogólnokształcącym, uczniowie co do zasady realizują te same przedmioty ogólnokształcące. Dodatkowo w obu typach szkół wybrane przedmioty ogólnokształcące realizowane są także w zakresie rozszerzonym. W przypadku szkoły branżowej natomiast podstawa programowa kształcenia ogólnego zakłada jedynie realizację przedmiotów ogólnokształcących na poziomie podstawowym i to w nieco węższym zakresie, i mniejszej ilości godzin, niż w szkołach kończących się maturą. Warto jednak pamiętać, że w ostatnich latach podstawa programowa kształcenia ogólnego znacząco się zmienia (m.in. poprzez pojawianie się nowych przedmiotów, wycofanie

lub znacząca modyfikację innych) co skutkuje także zmianami ilości godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych przedmiotów.

Kształcenie ogólne w liceum ogólnokształcącym

Uczeń liceum ogólnokształcącego wybiera **2 albo 3 przedmioty spośród proponowanych przez szkołę** przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym. Przedmioty, spośród których można wybierać zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego, to: *język polski, matematyka, języki obce nowożytnie, historia, biologia, geografia, fizyka, chemia, wos, informatyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski, historia sztuki, historia muzyki, historia tańca, język łaćniński i kultura antyczna i filozofia, biznes i zarządzanie*. Pamiętać jednak należy, że to **dyrektor szkoły** uwzględniając opinie rady szkoły (lub rady pedagogicznej, rady rodziców, samorządu uczniowskiego) oraz zainteresowania uczniów i możliwości organizacyjne oraz finansowe szkoły **określa listę przedmiotów rozszerzonych, z których uczeń może wybierać, zatem lista możliwych dla ucznia wyborów może być inna w poszczególnych szkołach**.

Dodatkowo w szczególnych sytuacjach (w zależności od łącznej liczby godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów na poziomie rozszerzonym) na wniosek uczniów oddziału dyrektor szkoły może także m.in. przydzielić przedmioty uzupełniające, których program został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania.

Kształcenie ogólne w technikum

Kształcenie ogólne na poziomie podstawowym w technikum jest realizowane co do zasady w takim samym zakresie, jak w liceum ogólnokształcącym (pomijając wychowanie fizyczne). Inna jest jednak liczba przedmiotów realizowanych na poziomie rozszerzonym. Obecnie uczeń technikum **ma obowiązek wyboru 1 przedmiotu spośród proponowanych przez szkołę** przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym, **związanych z kształceniem w określonym zawodzie. Jeżeli możliwości organizacyjne, kadrowe i finansowe technikum na to pozwalają, uczeń może wybrać 2 przedmioty realizowane w zakresie rozszerzonym**.

Dodatkowo, podobnie jak w liceach, w szczególnych sytuacjach (w zależności od łącznej liczby godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów na poziomie rozszerzonym) na wniosek uczniów oddziału dyrektor technikum może także m.in. przydzielić przedmioty uzupełniające, których program został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania.

Również w przypadku technikum należy pamiętać, że to **dyrektor szkoły określa listę przedmiotów rozszerzonych, z których uczeń może wybierać, zatem lista możliwych dla ucznia wyborów może być różna w poszczególnych technikach**.

Zasady w kształceniu zawodowym, czyli budowanie z klocków

Od września 2019 roku obowiązuje **nowa klasyfikacja zawodów szkolnictwa branżowego** (BS I, BS II, technikum, szkoły policealne), **która określa przyporządkowane do 32 branż zawody**, ale także wszystkie wyodrębnione w nich kwalifikacje oraz wskazuje ścieżki ich uzupełniania lub podwyższania. W 2019 roku zmieniła się po raz kolejny także podstawa programowa kształcenia w zawodach, ugruntowany jednak został kierunek zmian wprowadzonych w roku 2012. Podstawa programowa kształcenia w zawodach opisana jest w języku efektów kształcenia. Stanowi jednocześnie standard wymagań egzaminacyjnych dla poszczególnych kwalifikacji. Nazwy poszczególnych kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach to z kolei także czytelna odpowiedź dla ucznia czego konkretnie nauczył się w szkole. Dotychczas absolwenci łatwiej radzili sobie z odpowiedzią na pytanie jaką ukończyli szkołę niż z pytaniem czego się w niej nauczyli – teraz ma się to zmienić.

Zawody szkolne podzielono na kwalifikacje, co z jednej strony służyć ma przybliżaniu kształcenia zawodowego do rzeczywistych potrzeb rynku pracy i zwiększać szanse absolwentów na znalezienie zatrudnienia, a z drugiej umożliwić zdobywanie dodatkowych kwalifikacji w innych zawodach. Absolwenci zgodnie z założeniami systemu nie będą już „przywiązani” do jednego wybranego jeszcze w szkole podstawowej zawodu. Będą oni mogli dowolnie, elastycznie i indywidualnie kształtować swoją ścieżkę edukacyjną i planować karierę zawodową poprzez „składanie z klocków” swoich kwalifikacji zawodowych uwzględniając przy tym szybko zmieniające się warunki na rynku pracy.

Zawody szkolne podzielono zatem na kwalifikacje zależnie od ich złożoności²⁰. Znajdujemy więc zawody, w których wyodrębniono odpowiednio: dwie lub jedną kwalifikację (wyjątkiem są zawody kształcenia artystycznego, w których nie wyodrębnia się kwalifikacji). Liczba kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie dodatkowo informuje nas o tym, jak intensywne będzie w nim kształcenie.

²⁰ Grafika przygotowana na podstawie Rozporządzenia MEN w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego z dnia 15 lutego 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 316).

W branżowych szkołach I stopnia nauczane są przede wszystkim zawody jednokwalifikacyjne (zawody z 1 kwalifikacją pojawiają się jednak także w technikum czy szkole policealnej).

Przykłady zawodów nauczanych w technikum z 1 lub 2 kwalifikacjami

technik spedytor

branża spedycyjno-logistyczna (SPL)
kwalifikacja: SPL.05. Organizacja transportu oraz obsługa klientów i kontrahentów

technik organizacji turystyki

branża hotelarsko-gastronomiczno-turystyczna (HGT)
kwalifikacje: HGT.07. Przygotowanie imprez i usług turystycznych
HGT.08. Obsługa klienta oraz rozliczanie imprez i usług turystycznych

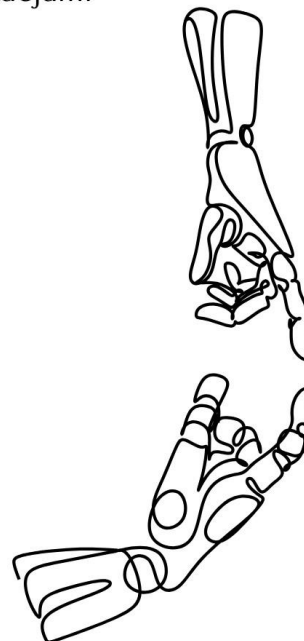
Przykłady zawodów nauczanych w szkole branżowej I stopnia

kucharz

branża hotelarsko-gastronomiczno-turystyczna (HGT)
kwalifikacja: HGT.02. Przygotowanie i wydawanie dań

elektryk

branża elektroenergetyczna (ELE)
kwalifikacja: ELE.02. Montaż, uruchamianie i konserwacja instalacji, maszyn i urządzeń elektrycznych

W zawodach nauczanych w technikum dominują zawody dwukwalifikacyjne (wyjątkiem jest np. technik spedytor – zawód z jedną kwalifikacją). Pierwsza to zazwyczaj kwalifikacja ustalona dla SB I stopnia stanowiąca programową i merytoryczną podbudowę do zdobywania kolejnych, wyższych kwalifikacji w zawodzie, w ramach tego samego obszaru kształcenia. W zawodach szerokoprofilowych, dla których podbudowę programową i merytoryczną stanowi wiele zawodów przewidziano możliwość alternatywnego wyboru kwalifikacji stanowiącej pierwszą kwalifikację w zawodzie, np. w zawodzie technik mechanik.

Przykład zawodu szerokoprofilowego

na poziomie szkoły branżowej I stopnia
- trzy odrębne zawody

Mechanik - monter maszyn i urządzeń
MEC.03. Montaż i obsługa maszyn i urządzeń

Operator obrabiarek skrawających
MEC.05. Użytkowanie obrabiarek skrawających

Ślusarz
MEC.08. Wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi

oraz ukończenie szkoły

na poziomie technikum - zawód Technik mechanik
z jedną kwalifikacją do wyboru

MEC.03. Montaż i obsługa maszyn i urządzeń

lub

MEC.05. Użytkowanie obrabiarek skrawających

lub

MEC.08. Wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi

oraz

MEC.09. Organizacja i nadzorowanie procesów produkcji maszyn i urządzeń

i uzyskanie wykształcenia średniego

Są więc zawody, w których jedna z wyodrębnionych kwalifikacji jest kwalifikacją „do wyboru”. O tym, która z nich jest realizowana decyduje szkoła. Należy pamiętać, że poszczególne kwalifikacje nadają nam różne uprawnienia.

Potwierdzanie kwalifikacji zawodowych

Podział zawodów na kwalifikacje wymusił duże zmiany w egzaminach zawodowych. Obecnie potwierdzanie kwalifikacji zawodowych odbywa się poprzez potwierdzanie pojedynczych kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach, a zatem zdanie egzaminu zawodowego z zakresu danej kwalifikacji. Jeżeli zawód ma jedną kwalifikację to uczeń będzie ją potwierdzał w ostatniej klasie. Jeśli dwie, to egzaminów należy się spodziewać już wcześniej. Informacja o liczbie kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie, to zatem jednocześnie informacja o liczbie egzaminów, które czekają ucznia.

Podтверждение каждой з квалификаций будет основой получения сертификата квалификации профессиональной выданного через окружную комиссию экзаменационную. Здобытие сертификатов всех квалификаций выделенных в данном профессиональном и окончание школы (здобытие соответствующего уровня образования общего) будет основой получения диплома профессионального, который также выдает окружная комиссия квалификационная. Аналогично учащиеся будучи младшими работниками приступая к экзаменам челядническим получают диплом челядника.

Od 1 września 2019 r. wprowadzony został obowiązek przystępowania uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe do egzaminu zawodowego przeprowadzanego przez okręgowe komisje egzaminacyjne albo do egzaminu czеляднического przeprowadzanego przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych (dla uczniów posiadających status pracownika młodocianego odbywających naukę zawodu u pracodawcy rzemieślnika) jeśli został on zaplanowany odpowiednio w danym semestrze lub roku. Przystąpienia do egzaminu zawodowego/czеляднического będzie warunkiem uzyskania promocji do klasy programowo wyższej oraz ukończenia szkoły.

Czy można zmienić raz obrany kierunek kształcenia?

Podobnie jak drogi prowadzące ostatecznie do zdobycia tych samych kwalifikacji na rynku pracy, tak i zdobywanie zupełnie nowych kwalifikacji zawodowych, często bardzo odległych od pierwotnie obranych kierunków kształcenia, w dużej mierze uzależnione jest od naszych osobistych decyzji, potrzeb i aspiracji. A zatem:

Absolwent technikum może kontynuować kształcenie na studiach wyższych (po zdaniu egzaminu maturalnego), w szkole policealnej (kształcąc się w zawodzie dostępnym w szkołach policealnych - innym niż w technikum) lub zdobywać nowe kwalifikacje zawodowe w ramach kwalifikacyjnych kursów zawodowych.

Absolwent szkoły branżowej I stopnia będzie mógł podjąć kształcenie w branżowej szkole II stopnia (wyłącznie w tych zawodach, które stanowią kontynuację kształcenia w branżowej szkole I stopnia, czyli zawodach nauczanych na poziomie technikum, posiadających kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w szkole branżowej I stopnia) lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych począwszy od klasy II. Będzie również mógł zdobywać nowe kwalifikacje zawodowe w ramach kwalifikacyjnych kursów zawodowych w dowolnie wybranych zawodach (zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa branżowego), przy czym jeśli będą to zawody na poziomie technikum, warunkiem otrzymania dyplomu zawodowego z tytułem technika, będzie dodatkowo uzupełnienie wykształcenia ogólnego do poziomu średniego, co możliwe jest w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych lub właśnie w szkole branżowej II stopnia. Jeśli uczeń ukończy liceum lub szkołę branżową II stopnia będzie miał także możliwość kontynuowania kształcenia w szkołach policealnych, lub po zdaniu egzaminu maturalnego, na studiach wyższych. Warto tu jednak zaznaczyć, że o ile oferta SB I stopnia jest bardzo bogata, o tyle dostępność SB II stopnia umożliwiających kontynuację kształcenia dla absolwentów tych pierwszych, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach jest już bardzo uboga i dotyczy głównie najpopularniejszych zawodów. Bardzo często chęć poszerzenia kwalifikacji w zawodzie w SB II wiąże się z koniecznością dojeżdżania do większych ośrodków.

Również absolwenci liceów ogólnokształcących mają możliwość zdobywania kwalifikacji zawodowych w formie kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Mogą oczywiście także zdobywać kwalifikacje zawodowe w szkołach policealnych oraz na uczelniach wyższych (w tych ostatnich oczywiście po zdaniu egzaminu maturalnego).

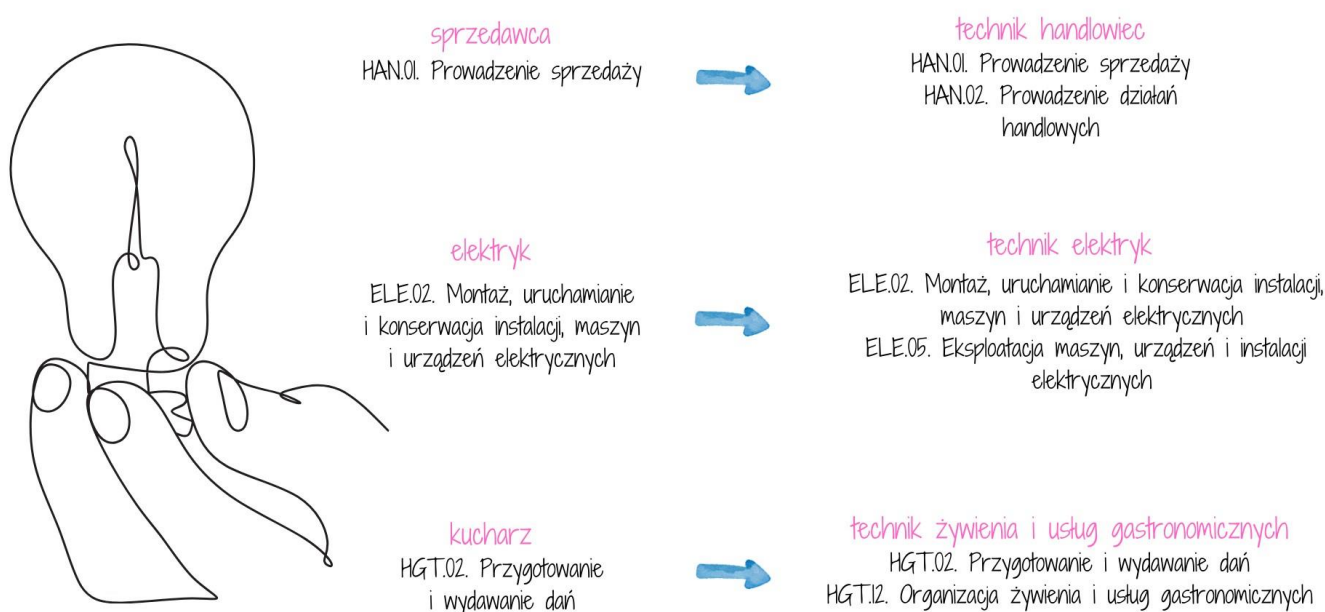
Warto pamiętać, że do każdego zawodu prowadzi przynajmniej kilka różnych dróg. Może warto przygotować dla siebie kilka alternatywnych ścieżek kształcenia i wybrać tę, która najlepiej odpowiada będzie naszym aspiracjom i możliwościom.

Czy posiadając certyfikat jednej kwalifikacji można podjąć zatrudnienie w zawodzie?

Wedle założeń reformy, potwierdzenie jednej kwalifikacji umożliwia podjęcie pracy z zakresu tej kwalifikacji. Przykładowo jeśli uczeń otrzyma certyfikat potwierdzający kwalifikację „Montaż, uruchamianie i konserwacja instalacji, maszyn i urządzeń elektrycznych”, to ten dokument da mu prawo do zatrudnienia na stanowisku pracy, na którym będą wykonywane czynności z tego zakresu (przykładowa kwalifikacja jest wspólną dla zawodów: elektryk i technik elektryk). Osobną kwestią w tym obszarze jest praktyka rynkowa i pytanie, na ile pracodawcy będą rzeczywiście skłonni do zatrudniania specjalistów posiadających certyfikaty a nie dyplomy zawodowe.

Kwalifikacje wspólne

Podział zawodów na kwalifikacje spowodował, że w wielu zawodach występują tzw. kwalifikacje wspólne²¹. Dzieje się tak w sytuacji, gdy kilka zawodów wymaga podobnej wiedzy i umiejętności zawodowych. Oczywiście im wyższy poziom wykształcenia, tym większy jest zasób wiedzy i umiejętności do opanowania. Zdobycie dyplomu zawodowego wymaga nie tylko potwierdzenia wszystkich wyodrębnionych w zawodzie kwalifikacji, ale także ukończenia kształcenia ogólnego na odpowiednim poziomie.

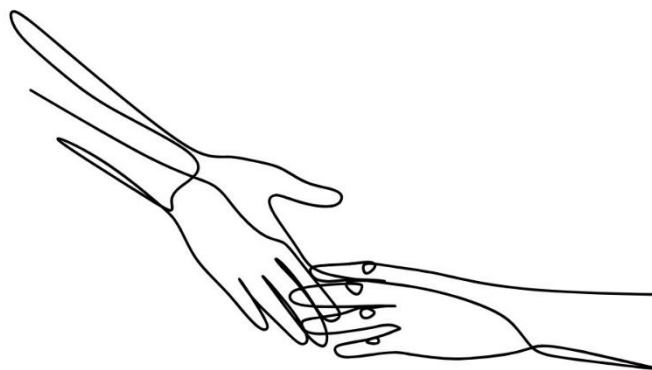

Czym jest kształcenie zawodowe w formie dualnej?

Kształcenie zawodowe w szkołach kształcących w zawodach obejmuje kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne, w tym w szkołach branżowych I stopnia jest to praktyczna nauka zawodu, a w przypadku technikum także praktyka zawodowa. Coraz częściej szkoły prowadzą kształcenie zawodowe w formie dualnej. Tak też dzieje się w przypadku naszego powiatu, co oznacza, że kształcenie zawodowe odbywa się nie tylko w szkole, ale także u pracodawców czy w naszym Centrum Kształcenia Zawodowego. Pozwala to uczniom na lepsze przygotowanie do pracy w rzeczywistych warunkach i jednocześnie zdobywanie cennego doświadczenia zawodowego.

²¹ Schemat przygotowany na podstawie Rozporządzenia MEN w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego z dnia 15 lutego 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 316)

KSZTAŁCENIE ZAWODOWE W FORMIE DUALNEJ

Teoretyczne
w szkole lub na turnusach
dokształcania teoretycznego

Praktyczne
u pracodawcy lub w centrach
kształcenia zawodowego

Egzamin maturalny w szkołach - po co jest przeprowadzany i co jest na nim sprawdzane? (według obowiązujących obecnie zasad)

Egzamin maturalny pełni kilka funkcji, między innymi zastępuje egzamin wstępny do szkół wyższych, które wykorzystują wyniki egzaminu maturalnego z danego przedmiotu lub przedmiotów – przede wszystkim na poziomie rozszerzonym – jako kryteria w procesie rekrutacji. Dlatego tak ważne jest, by już na etapie wyboru szkoły ponadpodstawowej zastanowić się, jak planować ścieżkę edukacyjną, aby w przyszłości móc realizować swoje cele np. dostać się na wymarzone studia.

Egzamin w nowej formule miał być przeprowadzany począwszy od roku szkolnego 2022/2023 dla absolwentów liceów ogólnokształcących, a od roku 2023/2024 dla absolwentów techników. Ze względu jednak na pandemię systematycznie wprowadzane były w ostatnich latach doraźne zmiany wymagań czy obowiązującej w danym roku zasady egzaminu. Trudno dziś zatem, nie mając pewności co wydarzy się jeszcze po drodze, dać młodym ludziom gwarancję tego, jaką formułę egzamin ten przyjmie ostatecznie za kilka lat, które dzielą ich od chwili, gdy zasiądą w egzaminacyjnych ławach. Jeśli jednak nic nieprzewidzianego się nie wydarzy i gdzieś po drodze nie zostaną wprowadzone kolejne zmiany, obecni ósmoklasiści będą zdawać egzamin maturalny według poniższych zasad.

Do jakich egzaminów trzeba przystąpić?

Absolwenci obowiązkowo przystępują do dwóch egzaminów w części ustnej oraz czterech egzaminów w części pisemnej.

Obowiązkowe egzaminy w części ustnej:

1. egzamin z języka polskiego (bez określania poziomu)
2. egzamin z języka obcego nowożytnego (bez określania poziomu)

Obowiązkowe egzaminy w części pisemnej

1. egzamin z języka polskiego (na poziomie podstawowym)
2. egzamin z matematyki (na poziomie podstawowym)
3. egzamin z języka obcego nowożytnego (na poziomie podstawowym)
4. egzamin z wybranego przedmiotu dodatkowego (na poziomie rozszerzonym) przy czym absolwent szkoły lub oddziału dwujęzycznego ma obowiązek przystąpić do egzaminu z języka obcego nowożytnego na poziomie dwujęzycznym.

Absolwenci szkół lub oddziałów z językiem nauczania mniejszości narodowej obowiązkowo przystępują także do egzaminu z języka tej mniejszości w części ustnej (bez określania poziomu) oraz w części pisemnej (na poziomie podstawowym).

Świadectwo dojrzałości otrzyma zatem absolwent, który przystąpił do egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych oraz jednego wybranego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym w części pisemnej i z każdego z nich otrzyma co najmniej 30% możliwych do uzyskania punktów. Dla absolwentów 4-letnich szkół ogólnokształcących oraz 5-letnich techników reforma wprowadziła bowiem dodatkowo 30% próg zdawalności egzaminu maturalnego z jednego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym (wejście w życie tej regulacji przesuwane było kilkakrotnie w wyniku pandemii i obecnie zakłada się, że ostatecznie zacznie obowiązywać od roku 2025). Z obowiązku przystępowania do części pisemnej egzaminu maturalnego z jednego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym w części pisemnej zwolnieni zostaną jednak absolwenci posiadający dyplom zawodowy albo dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe na poziomie technikum. Będą oni więc mogli otrzymać świadectwa dojrzałości przez zdanie egzaminu maturalnego tylko z przedmiotów obowiązkowych.

Warto jednak pamiętać, że uczelnie wyższe mogą, ale nie muszą uwzględniać wyników egzaminów zawodowych w swoich wzorach rekrutacyjnych. Zdarzyć się zatem może, iż mimo braku obowiązku przystąpienia do egzaminu z przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym w części pisemnej, również uczniowie posiadający dyplom zawodowy lub dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe na poziomie technikum, będą zmuszeni zdawać ten egzamin, by zwiększyć lub urealnić swoje szanse dostania się na wymarzony kierunek studiów.

Z jakich przedmiotów dodatkowych można przystąpić do egzaminu maturalnego?

Oprócz jednego obowiązkowego egzaminu z przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym, można przystąpić do egzaminów z **nie więcej niż pięciu kolejnych przedmiotów** przy czym **absolwent szkoły lub oddziału dwujęzycznego ma obowiązek przystąpić** do egzaminu z języka obcego nowożytnego na poziomie dwujęzycznym. W zależności od wyborów dokonanych w części obowiązkowej egzaminu, wybór przedmiotów dodatkowych (w części pisemnej i/lub ustnej) może być ograniczony. Dodatkowo lista przedmiotów dodatkowych, z których można zdawać zmienia się w ostatnich latach. Niektóre przedmioty niedostępne dla obecnych maturzystów, będą dostępne dla absolwentów za lat kilka. Szczegółowych i aktualnych informacji warto zatem w już teraz i przyszłości szukać na stronach internetowych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Czy wybór przedmiotów na egzaminie maturalnym zależy od tego, jakich przedmiotów uczeń uczył się w szkole?

Nie. Poza opisanymi wyżej regułami każdy zdający może przystąpić do egzaminu z dowolnie wybranego przedmiotu (oczywiście za wyjątkiem przedmiotów zdawanych obowiązkowo). Należy jednak pamiętać, że w sytuacji, gdy jakiegoś przedmiotu uczyliśmy się jedynie na poziomie podstawowym, zdanie egzaminu z tego przedmiotu na poziomie rozszerzonym może być bardzo trudne i wymagać dodatkowego nakładu samodzielnej pracy.

Zamieszczona poniżej tabela prezentuje zestawienie możliwych do wyboru typów szkół w rekrutacji 2024/2025 wraz z ich specyfiką w kluczowych obszarach

	TYPY SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH		
	liceum ogólnokształcące	technikum	branżowa szkoła I stopnia
Lata nauki	4	5	3
Możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego	TAK	TAK	NIE (możliwość kontynuowania kształcenia w szkołach przygotowujących do zdawania egzaminu maturalnego, tj. w branżowej szkole II stopnia -nie we wszystkich zawodach* - oraz w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych)
Możliwość wyboru zawodu (z oferty zawodów zawartych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego)	NIE	TAK	TAK
Nauka przedmiotów zawodowych	NIE	TAK (w tym kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne oraz praktyki zawodowe)	TAK (w tym kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne)
Wymagania zdrowotne przy wyborze szkoły	NIE (wyjątek stanowią mogą oddziały specjalne np. oddziały sportowe, dla których przeprowadzany jest test sprawności fizycznej)	TAK (wymagane zaświadczenie lekarza medycyny pracy zawierające opinię o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kształcenia w zawodzie)	TAK (wymagane zaświadczenie lekarza medycyny pracy zawierające opinię o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kształcenia w zawodzie)
Nauka przedmiotów ogólnych w formie rozszerzonej	TAK nauka od 2 do 3 przedmiotów w klasach I-IV	TAK nauka 1 lub 2 przedmiotów w klasach I-V (jedno rozszerzenie obowiązkowe, drugie zależy od możliwości szkoły)	NIE
Możliwość uzyskania kwalifikacji zawodowych w szkole	NIE (możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w szkołach policealnych, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu egzaminu maturalnego także na studiach wyższych)	TAK (możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w szkołach policealnych, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu egzaminu maturalnego także na studiach wyższych)	TAK (możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w branżowej szkole II stopnia – nie dla wszystkich zawodów*, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu matury w szkole branżowej II stopnia lub liceum ogólnokształcącym dla dorosłych także na studiach wyższych; po zdobyciu wykształcenia średniego także w szkołach policealnych)
Liczba kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie (tym samym liczbą egzaminów zawodowych przewidzianych w kształceniu)	0	dominują zawody z 2 kwalifikacjami, ale są też zawody z 1 kwalifikacją	1

Możliwość otrzymania dyplomu zawodowego	NIE	TAK (uczeń otrzyma DYPLOM pod warunkiem zdania egzaminów zawodowych przewidzianych w zawodzie i ukończenia szkoły z pozytywnym wynikiem; jeśli uczeń zda egzaminy zawodowe w zawodzie a nie ukończy szkoły będzie miał certyfikaty kwalifikacji zawodowych, które potwierdził, jednak nie otrzyma dyplomu zawodowego)	TAK (uczeń otrzyma DYPLOM pod warunkiem zdania egzaminu zawodowego i ukończenia szkoły z pozytywnym wynikiem; jeśli uczeń zda egzamin zawodowy a nie ukończy szkoły, będzie miał certyfikat kwalifikacji zawodowej, którą potwierdził, jednak nie otrzyma dyplomu zawodowego)
Możliwość ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe	TAK	TAK	NIE (możliwość ubiegania się o przyjęcie na studia po uzupełnieniu wykształcenia ogólnego i zdaniu egzaminu maturalnego w branżowej szkole II stopnia lub liceum ogólnokształcącym dla dorosłych)
Uzyskane wykształcenie	średnie	średnie	zasadnicze branżowe
Uzyskany tytuł po skończonej szkole	—	technik	robotnik wykwalifikowany (dla uczniów posiadających status pracownika młodocianego odbywających naukę zawodu u pracodawcy – rzemieślnika jest to egzamin czeladniczy)

*Kształcenie w **branżowej szkole II stopnia** odbywa się w zawodach, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły – są to zawody kształcone na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w branżowej szkole I stopnia. Tym samym **w branżowej szkole II stopnia kształcenie będzie prowadzone może być wyłącznie w tych zawodach, które stanowią kontynuację kształcenia z branżowej szkoły I stopnia**. W branżowej szkole II stopnia realizowana jest druga kwalifikacja cząstkowa wyodrębniona w danym zawodzie na poziomie technika.